

Jenni Piltonen & Riikka Saari

SEKSUAALISUUDEN MONIMUOTOISUUS YLÄKOULUIKÄISILLÄ

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

SEKSUAALISUUDEN MONIMUOTOISUUS YLÄKOULUIKÄISILLÄ

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Jenni Pilttonen & Riikka Saari
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Hoitotyön tutkinto-ohjelma
Kätilö
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Hoitotyön tutkinto-ohjelma, Kätilö

Tekijät: Jenni Pilttonen ja Riikka Saari

Opinnäytetyön nimi: Seksuaalisuuden monimuotoisuus yläkouluikäisillä

Työn ohjaaja: Kaisa Koivisto, Marja Kinisjärvi

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: 45 + 4

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa. Se käsittää sukupuolen, sukupuoliroolit ja sukupuoli-identiteetin. Seksuaalisuus rakentuu vaiheittain ja vaikuttaa ihmisessä koko elämänsä ajan. Lapsen ja nuoren seksuaalista kehitystä tapahtuu koko ajan sekä tiedon ja ymmärryksen lisääntyessä, että tunne-elämän portaita pitkin kulkien ja myös biologisten ja fysiologisten muutosten kautta. Kehitys voi tapahtua hyvinkin epätasaisesti, pyrhdyksittäin ja aiheuttaa nuorena hämmennystä.

Opinnäytetyön tarkoitus oli kuvailla aiemmin tehtyjen tutkimusten perusteella seksuaalisuuden monimuotoisuutta yläkouluikäisillä. Tavoitteena oli lisätä oppilaiden, opettajien, vanhempien sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietoisuutta seksuaalisuuden monimuotoisuudesta yläkouluikäisillä. Opinnäytetyö prosessia ohjasi tutkimuskysymys ”Millaista on yläkouluikäisten seksuaalinen monimuotoisuus kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten perusteella?”.

Tilajana opinnäytetyölle toimi Kempeleen Kirkonkylän koulu. Tutkimusaihe on yksi osa laajempaa yhteistyöprojektia, jota toteutettiin yhteistyössä Oulun ammattikorkeakoulun kätilöopiskelijoiden kanssa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Se valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska se on yksi keskeisimmistä menetelmistä silloin, kun muodostetaan kokonaiskuvaa tietystä aihealueesta tai asiakokonaisuudesta. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tiedonhakuja varten oli määritelty tarkat sisäänotto- ja poissulkukriteerit, jotta hakujen tulokset vastasivat tutkimuskysymykseen. Tällä menetelmällä pystyttiin kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä laaja-alaisesti sekä luokittelemaan tutkittavan ilmiön ominaisuuksia.

Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi, että aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty vähän. Vähäisestä aineistosta huolimatta tutkimustulosta voidaan pitää luotettavana. Tutkimustulokseksi muodostui neljä pääluokkaa, joita ovat fyysinen seksuaalisuus, yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus, monipuoliset tunteet sekä minun seksuaalinen identiteetti. Tuloksista voidaan huomata, että seksuaalinen monimuotoisuus on laaja ja moninainen kokonaisuus. Valikoidut neljä tutkimusta on tehty Chilessä, Tšekeissä, Suomessa ja Italiassa.

Yleisempää näkemystä nuoren seksuaalisuudesta tulisi edistää lisäämällä tietoisuutta nuorten seksuaalisuudesta. Seksuaalisuus tulisi irrottaa vaarasta, sairaudesta ja kuolemasta, joihin se yleensä liitetään ja liittää se mielihyvän, ilon ja luottamuksen ajatuksiin.

Asiasanat: seksuaalisuus, seksuaalinen identiteetti, seksuaalinen kehitys, seksuaalinen monimuotoisuus, nuoruus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Nursing and Health Care, Option of Midwifery

---

Authors: Jenni Piltonen & Riikka Saari

Title of thesis: Diversity of sexuality among adolescent in junior high school

Supervisors: Kaisa Koivisto, Marja Kinisjärvi

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020   Number of pages: 45 + 4

Sexuality is a central part of humanity in all stages of life. It includes gender, gender roles and gender identity. Sexuality develops gradually in stages and affects a person throughout their whole life. The sexual development of a child or an adolescent happens continuously, with increased information and understanding, emotional development as well as biological and physiologic changes. Sexual development can happen very unevenly, in spurts and it can cause confusion in adolescents.

The purpose of this thesis was to describe the diversity of sexuality among junior high school students based on previous research. The aim was to raise awareness amongst students, teachers, parents and professionals of the social and health sciences of the diversity of sexuality in junior high school. The thesis process was guided by a research question "What is the diversity of sexuality among junior high school students based on previous national and international research?".

This thesis was ordered by the Kirkonkylä school in Kempele. The theme of the research is a part of a larger co-operation project which was implemented with midwife students of Oulu University of Applied Sciences.

The research method was a descriptive literature review. This method was selected because it is one of the most central methods when there is a need to create a general view of a particular topics or contents. An analytical method of analysis was used in the process of reviewing previous research. For the purpose of information retrieval, the exact inclusion and exclusion criteria were defined so that the search results answered the research question. With this method it was possible to describe the phenomenon under study more broadly, and to classify the properties of the phenomenon under study.

The results of the thesis show that only a few studies have been conducted under this theme. The result of the research can be considered reliable even the limited data. The result of this research consists of four main sections which are physical sexuality, diversity of social attitudes, versatile feelings and my sexual identity. From these results it can be concluded that diversity of sexuality is wide and complex, with many aspects to be considered. The four selected studies had been done in Chile, Czech, Finland and Italy.

A more general view of adolescent sexuality should be advanced by raising awareness of sexuality. Sexuality should be separated from danger, illness and death which it is usually associated with, and associate it with thoughts of pleasure, joy and confidence instead.

Keywords: sexuality, sexual identity, sexual development, sexual diversity, adolescence

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SEKSUAALISUUDEN MONIMUOTOISUUS	9
2.1	Seksuaalioikeudet	9
2.2	Sukupuoli	10
2.3	Seksuaalinen suuntautuminen	11
2.4	Seksuaalinen identiteetti	12
2.5	Seksuaalisuuden kerrokset: järki, tunne ja biologia	13
2.6	Seksuaalisuuden ulottuvuudet	15
2.7	Seksuaalisuuden portaat	16
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS	19
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	20
4.1	Aineiston hankinta	21
4.2	Aineiston analysointi	25
5	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TULOKSET	29
5.1	Fyysinen seksuaalisuus	29
5.2	Yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus	30
5.3	Monipuoliset tunteet	32
5.4	Minun seksuaalinen identiteetti	33
6	POHDINTA	37
6.1	Opinnäytetyön tulosten tarkastelu	37
6.2	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	38
6.3	Johtopäätökset – Uudet kehittämisideat	40
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Seksuaalisuuden monimuotoisuus on ollut nykypäivänä enemmän esillä mediassa ja yläkouluikäisten keskuudessa. Käsitteenä aihe on vielä melko vieras ja laaja, mikä ilmeni heti ensimmäisten tiedonhakujen yhteydessä. Uutena aiheena tämä vaati selvästi tarkempaa tutkimista. Kempeleen Kirkonkylän koulu ja Oulun ammattikorkeakoulu olivat sopineet yhteistyöstä, johon liittyen tämä opinnäytetyö on tehty. Tämä opinnäytetyö on osa isompaa projektikonaisuutta liittyen lasten ja nuorten tasa-arvoon ja seksuaalisen identiteetin kehittymiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla aiemmin tehtyjä tutkimuksia seksuaalisuuden monimuotoisuudesta yläkouluikäisillä. Sen tavoitteena on lisätä muun muassa oppilaiden, opettajien, vanhempien sekä terveydenhoitajien tietoisuutta yläkouluikäisten seksuaalisuuden monimuotoisuudesta. Opinnäytetyötä ohjasi tutkimuskysymys ”Millaista on yläkouluikäisten seksuaalinen monimuotoisuus kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten perusteella?”.

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa. Seksuaalisuus käsittää WHO:n mukaan sukupuolen, sukupuoli-roolit sekä sukupuoli-identiteetin. Ajatukset, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, oppiminen, tutkiminen sekä leikki, roolit ja suhteet ovat seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja. Ihminen kokee ja ilmentää näitä ulottuu yksilöllisesti. Seksuaalisuuteen vaikuttavat biologiset, psykologiset, sosiaaliset, eettiset, lailliset sekä uskonnolliset tekijät. (Väestöliitto 2019, viitattu 11.9.2019.)

Opinnäytetyössä tarkasteltiin seksuaalisen monimuotoisuuden teoreettista viitekehystä muun muassa seksuaalioikeuksien, sukupuolen ja seksuaali-identiteetin kehittymisen näkökulmasta. Seksuaalioikeudet ovat jokaiselle kuuluvia ihmisoikeuksia ja ne ovat keskeinen osa itsemääräämisoikeutta. Näitä oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus määritellä oma seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti ja sen mukainen ilmaisu sekä oikeus tehdä valintoja koskien omaa terveyttä, kehoa, sukupuolta ja seksuaalisia suhteita. Seksuaalioikeuksia ovat myös oikeus näkyvyyteen sekä yksityisyyteen. Jokaisella nuorella on oikeus ilmaista omia mielipiteitään ja tulla nähdyksi sekä kuulluksi turvallisesti ilman seksuaalista tai sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää tai häirintää. (Väestöliitto, 2019, viitattu 11.9.2019.)

Seksuaalisuus rakentuu vaiheittain ja vaikuttaa ihmisessä koko elämänkulun ajan. Se kuuluu jokaisen ihmisen perusoikeuksiin ja sen ilmentymät vaihtelevat eri ikäkausina ja yksilöstä toiseen. Seksuaalisuuteen voidaan määritellä neljä ulottuvuutta, jotka ovat biologinen, psyykinen, kulttuurinen ja eettinen ulottuvuus. (Digma, 2013, viitattu 11.9.2019.) Ihmisen seksuaalinen kehitys etenee asteittain leikki-ikästä aikuisuuteen. Tätä kehitystä on kuvattu seksuaalisuuden portaiden avulla. Seksuaalisuuden portaat ovat tunnekasvatusmalli ja portaiden sisällöt perustuvat seksuaalikasvatuksen kokemuksiin eri-ikäisten lasten ja nuorten kanssa. Portaissa on kyse sisäisestä kypsymisestä, kyvystä kaivata ja käsitellä asioita sekä valmiuksia toimia. Jokainen porras on yhtä arvokas, eikä etenemistä ole syytä kiirehtiä. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 21.)

Yksilön seksuaalisuudessa on kolme tärkeää kerrosta; järki, tunne ja biologia. Samalla lapsella näiden kerrosten kehitys voi olla hyvin eri vaiheissa. Lapsen ja nuoren seksuaalista kehitystä tapahtuu koko ajan sekä tiedon ja ymmärryksen lisääntyessä, että tunne-elämän portaita pitkin kulmien ja myös biologisten ja fysiologisten muutosten kautta. Kehitys voi tapahtua hyvinkin epätasaisesti, pyrähdyksittäin ja aiheuttaa hämmennystä. Samalla luokalla toinen voi leikkiä vielä leluilla, kun toinen jo seurustelee tai tekee kumpaakin. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 19.)

Tämän hetkisen tiedon perusteella seksuaalisen suuntautumisen kehittymisestä ei ole täysin kattavaa tietoa, mutta suuntautumiseen on esitetty vaikuttavan muun muassa kasvu- ja elinympäristö, varhaiset lapsuuden kokemukset, biologia, ihmissuhteet sekä elämän tuomat kokemukset. Seksuaalinen suuntautuminen voi vaihdella nuorella laidasta laitaan ja vielä myöhemminkin elämän aikana. Itseään ei tarvitse aina lokeroida homoksi, lesboksi tai heteroksi, tärkeintä on hyväksyä itsensä sellaisena kuin on ja ennen kaikkea antaa itselleen rauhassa aikaa. (Nuortennetti 2018, viitattu 19.11.2018) Seksuaalinen suuntautuminen ei ole joko tai -ilmiö, vaan se asettuu jatkumolle, aivan kuten seksuaalinen identiteettikin (Santalahti 2017, viitattu 19.11.2018). Suurimmalla osalla nuorista on jonkinasteinen käsitys seksuaalisesta identiteetistään, mutta useimmiten se vakiintuu vasta varhaisaikuisuudessa (Santalahti 2017, viitattu 10.9.2019).

Sukupuolen ilmenemismuodot ovat myös monimuotoisia, eikä niitä voida jakaa kahteen, toisilleen vastakkaiseen tai selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen. Sukupuoli koostuu erilaisista geeneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista sekä kulttuurisista ominaisuuksista. Sukupuolta ei siis voida jakaa vain mieheksi ja naiseksi, vaan ihminen voi olla niitä molempia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai joillakin ei ole sukupuolta lainkaan. (Seta ry 2018a, viitattu 7.11.2018.)

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ja sisällönanalyysia. Kirjallisuuskatsaus on keskeinen menetelmä muodostettaessa kokonaiskuvaa tietystä aihealueesta tai asiakokonaisuudesta (Stolt ym. 2016, 7). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus muodostetaan tutkimuskysymyksen ja valitun aineiston perusteella, josta syntyy kuvaileva ja laadullinen vastaus (Kangasniemi 2013, 291). Tyypillisiä kirjallisuuskatsauksen vaiheita ovat katsauksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen, kirjallisuus- ja tutkimushaku, aineiston valinta, tutkimusten arviointi, aineiston analyysi ja synteesi sekä tulosten raportointi (Stolt ym. 2016, 23).

2 SEKSUAALISUUDEN MONIMUOTOISUUS

Seksuaalisuus käsitteenä on määritelty WHO:n mukaan vuonna 2006. Lasten ja nuorten kohdalla sitä voidaan tulkita ajattelemalla, että kaikissa elämän vaiheissa seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä. Seksuaalisuus käsittää sukupuolen, sukupuoli-roolit sekä sukupuoli-identiteetin. Se käsittää myös seksuaalisen suuntautumisen, mielihyvän sekä koko seksuaalisen kehityksen tunteen, järjen ja biologian tasoilla. Ajatukset, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, oppiminen, tutkiminen sekä leikki, roolit ja suhteet ovat seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja. Seksuaalisuus pitää sisällään kaiken tämän, mutta ihminen ei aina koe tai ilmennä näitä kaikkia ulottuvuuksia. Seksuaalisuuteen vaikuttavat vuorovaikutuksessa biologiset, psykologiset, sosiaaliset, eettiset, lailliset sekä uskonnolliset tekijät. (Väestöliitto 2019, viitattu 11.9.2019.)

2.1 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet ovat jokaiselle kuuluvia ihmisoikeuksia. Ne ovat keskeinen osa itsemääräämisoikeutta. Ne tuovat oikeutta tehdä omaan terveyteen, kehoon, seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen liittyviä päätöksiä ilman syrjintää. Oikeudet ovat kaikille tasapuolisia huolimatta seksuaalisuudesta, sukupuolesta, lisääntymiseen liittyvistä valinnoista, perhesuhteista tai iästä. Eriarvoisuutta tuottaa seksuaalioikeuksien rajoittamiset. Nuorille opetetaan edelleen ajatuksia sekä käyttäytymistapoja, jotka vahvistavat eriarvoisuutta ylläpitäviä sukupuolinormeja. Syrjintä liittyen seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuolten moninaisuuteen on tästä yksi esimerkki. (Amnesty International, 2019, viitattu 11.9.2019.)

Jokaiselle kuuluvia seksuaalioikeuksia ovat Amnestyn mukaan esimerkiksi oikeus määritellä oma seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti sekä sen mukainen ilmaisu, oikeus tehdä valintoja koskien omaa terveyttä, kehoa, sukupuolta sekä seksuaalisia suhteita. Tieto seksuaalisuudesta ja lisääntymisterveydestä sekä oikeus lisääntymisterveyspalveluihin ja ehkäisyyn kuuluvat kaikille, lisäksi jokaisella on oikeus edistää seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksia, myös niiden, joiden seksuaalinen ja sukupuolinen ilmaiseminen ei vastaa heteroseksuaalista mallia. (Amnesty International, 2019, viitattu 11.9.2019.) Seksuaalioikeuksia ovat myös oikeus näkyvyyteen sekä yksityisyyteen. Jokaisella nuorella on oikeus ilmaista omia mielipiteitään ja tulla nähdyksi sekä kuulluksi turvallisesti ilman seksuaalista tai sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää tai häirintää. Vaikka

henkilö haluaa tulla näkyväksi omasta seksuaalisuudestaan, on jokaisella silti oikeus päättää mitä, kuinka paljon ja kenelle kertoo seksuaalisuudestaan. Se minkälaisia päätöksiä tekee omaan seksuaalisuuteen liittyen, on jokaisen henkilökohtainen oikeus. (Väestöliitto, 2019, viitattu 11.9.2019.)

2.2 Sukupuoli

Sukupuolen ilmenemismuodot ovat monimuotoisia, eikä niitä voida jakaa kahteen, toisilleen vastakkaiseen tai selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen. Yksilötasolla sukupuolen monimuotoisuudesta voidaan puhua eri tavoin. Ajatellaan, että sukupuoli koostuu yksilöllisistä piirteistä ja on siten monimuotoinen. Sukupuolen monimuotoisuus voi tarkoittaa toisaalta myös jotakin ominaisuutta, joka on esimerkiksi sukupuolivähemmistöille tyypillinen. Sukupuolen monimuotoisuuteen ajatellaan kuuluvan myös sukupuolen ilmaisu, jolla tarkoitetaan yksilön toimintaa, jolla hän ilmaisee muille olevansa nainen, mies tai jotain muuta. Kulttuurillisia ilmaisun tapoja ovat muun muassa vaatetus, muu ulkonäkö, puhetyyli sekä eleet. Sukupuoli koostuu erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista sekä kulttuurisista ominaisuuksista. Sukupuolta ei siis voida jakaa vain mieheksi ja naiseksi, vaan ihminen voi olla niitä molempia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai joillakin ei ole sukupuolta lainkaan. (Seta ry 2018a, viitattu 7.11.2018.)

Sukupuoli on myös juridisesti määritelty. Tällä hetkellä Suomessa on vain kaksi juridista sukupuolta, mies ja nainen. Suomessa translaki säätelee juridisen sukupuolen muuttamista. Sen mukaan juridisen sukupuolen vahvistamisen ehtoina ovat lisääntymiskyvyttömyys, psykiatrinen diagnoosi transsukupuolesta, 18-vuoden ikä sekä Suomen kansalaisuus. Jokaisella on oikeus omaan sukupuoli-identiteettiin sekä sukupuolen ilmaisuun. (Seta ry 2018a, viitattu 7.11.2018.) Henkilön omaa kokemusta sukupuolestaan, voidaan kuvailla sanalla sukupuoli-identiteetti. Monilla tämä sukupuoli-identiteetti vastaa syntymässä heille määriteltyä sukupuolta. Käsitteenä sukupuoli-identiteetti on kuitenkin hyvin yksilöllinen, eikä se kaikilla vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta tai rajaudu kahteen juridiseen sukupuoleen. (THL 2018a, viitattu 19.11.2018.)

Seksuaalisen identiteetin ulottuvuuksiin sisältyvät seksuaaliset tarpeet ja arvot, seksuaalisen toiminnan mieltymykset ja ilmaisun tavat sekä seksuaaliseen suuntautumiseen ja kumppaniin liittyvät mieltymykset. Myös sosiaalinen identiteetti on osa seksuaalista identiteettiä, jossa on tärkeää ryh-

mään ja sen mukaiseen identiteettiin kuuluvuus, tämä on myös tärkeä osa itsetuntoa. Yleensä seksuaalinen identiteetti muotoutuu vasta varhaisaikuisuudessa, mutta suurimmalla osalla on jo nuoruusikään mennessä jonkinlainen käsitys seksuaalisesta identiteetistä. (Santalahti 2017, viitattu 19.11.2018.)

2.3 Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen voidaan määrittää tunteiden kohteen ja oman sukupuolen perusteella, se kertoo siitä, kehen ihminen ihastuu, rakastuu sekä tuntee emotionaalista tai eroottista vetovoimaa. (Seta ry 2018a, viitattu 11.11.2018.) Seksuaalinen suuntautuminen ei ole joko tai ilmiö, vaan se asettuu jatkumolle, aivan kuten seksuaalinen identiteettikin. Kyse on seksuaalisen suuntautumisen joustavuudesta, jossa seksuaalisuutta tarkastellaan enemmän seksuaalisen halun ja mielenkiinnon näkökulmasta kuin seksuaalisen suuntautumisen tai seksuaalisen identiteetin kautta. (Santalahti 2017, viitattu 19.11.2018.) Seksuaalinen suuntautuminen on ominaisuus, mikä on verrattavissa hiusten tai silmien väriin, eikä tee ihmisestä huonompaa tai parempaa kuin muut. (Viitala 2016, viitattu 19.11.2018.)

Seksuaalivähemmistöiksi nimetään muut kuin heterot, usein esimerkiksi homot, lesbot, biseksuaalit ja panseksuaalit. (THL 2018b, viitattu 19.11.2018.) Heteroksi kutsutaan henkilöä, joka tuntee vetoa eri sukupuolen omaavaan henkilöön, kun vetovoiman kohde on samaa sukupuolta edustava henkilö, puhutaan tällöin homoudesta. (Seta ry 2018a, viitattu 11.11.2018.) Kun ihastumiskohteen sukupuolella ei ole merkitystä puhutaan biseksuaaleista ja panseksuaaleista. Biseksuaali on henkilö, joka tuntee emotionaalista tai eroottista vetovoimaa sekä miehiä että naisia kohtaan. (THL 2018b, viitattu 19.11.2018.) Panseksuaali tuntee taas emotionaalista sekä seksuaalista vetoa kaikkia sukupuolia kohtaan. (Seta ry 2018a, viitattu 11.11.2018.)

Oman seksuaalisen suuntautumisen voi määritellä myös jollain muulla tavalla tai sen voi olla kokonaan määrittelemättä. Kaikkia seksuaalisuuden muotoja on ollut aina. Seksuaalisen suuntautumisen kehittymisestä ei ole täysin kattavaa tietoa, mutta tämän hetkisen tiedon perusteella suuntautumiseen on esitetty vaikuttavan muun muassa kasvu- ja elinympäristö, varhaiset lapsuuden kokemukset, biologia, ihmissuhteet ja elämän tuomat kokemukset. Seksuaalinen suuntautuminen voi vaihdella nuorena laidasta laitaan ja vielä myöhemminkin elämän aikana. Itseään ei tarvitse aina

lokeroida homoksi, lesboksi tai heteroksi, tärkeintä on hyväksyä itsensä sellaisena kuin on ja ennen kaikkea antaa itselleen rauhasa aikaa. (Nuortennetti 2018, viitattu 19.11.2018)

2.4 Seksuaalinen identiteetti

Seksuaalinen identiteetti käsitettä määriteltäessä, se vastaa yksinkertaisimmillaan kysymykseen ”kuka minä olen?”. Identiteetti koostuu siitä, millaisena yksilö näkee itsensä. Seksuaalinen identiteetti muodostuu biologisesta, psykologisesta ja sosiokulttuurisesta minäkuvasta, johon sisältyy käsitys tunteista ja omasta kehosta. Seksuaalisen identiteetin kehittymiseen vaikuttavat lisäksi sosiokulttuuriset tekijät, joita ovat lait, eettisyys, uskonto, perhe sekä ystävät. (Kuusela 2016, viitattu 8.4.2020.)

Seksuaalinen identiteetti sisältää monia eri ulottuvuuksia, joita ovat:

1. Tunnistetut seksuaaliset tarpeet

Seksuaaliset tarpeet ovat yhtä luonnollisia kuin ravinto ja uni. Jokainen itse määrittelee oman seksuaalisuutensa ja sen tärkeyden elämässään. Seksuaalisuuteen voi kuulua seksiä tai sitten ei. Seksuaalinen mielihyvä ja nautinto ovat olennainen osa elämää, kyse on syvästä, eri aistien tasolla tapahtuvasta nautinnosta. (Mieli 2020, viitattu 24.4.2020.)

2. Seksuaaliset arvot

Seksuaaliset mielipiteet ja arvot muodostuvat ja uudistuvat huomaamattakin elämän aikana, ihmiset seuraavat mediaa ja lähiympäristöään, lukevat tai käyttävät erilaisia tietolähteitä sekä keskustelevat näistä asioista perheenjäsentensä tai läheisten ystäviensä kanssa. Ihmiset ovat tässä suhteessa jatkuvasti alttiina erilaisille sosiaalisille ja kulttuurisille vaikutteille. Nämä kaikki asiat vaikuttavat myös seksuaalisiin arvoihin ja tekoihin. (Kontula 2013, 2.)

3. Seksuaalisen toiminnan mieltymykset ja ilmaisun tavat

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisenä olemista eikä se suinkaan tarkoita vain käyttäytymistä tai seksuaalista toimintaa. Seksuaalisuus myös muuttuu ihmisen elämänvaiheiden ja kokemusten myötä. Tällöin myös seksuaaliset mieltymykset saattavat muuntua. (RFSU 2020, viitattu 24.4.2020.) Seksuaaliset mieltymykset ovat hyvin yksilöllisiä, eikä ole olemassa oikeanlaista tapaa toteuttaa seksuaalisuutta tai oikeaa tapaa harrastaa seksiä. Mitä vain voi kokeilla, kunhan se ei loukkaa kenenkään seksuaalisoikeuksia. Koska seksuaalisuus on olennainen osa ihmisyyttä koko elämän ajan, sen soisi olevan positiivinen iloa, nautintoa ja mielihyvää tuottava asia. (Katainen 2020, viitattu 24.4.2020.)

4. Seksuaalisen suuntautumisen ja kumppaniin liittyvät seksuaaliset mieltymykset

Seksuaalisessa suuntautumisessa henkilö kokee mielenkiintoa, halua sekä kiihottumisen tunnetta miehiä, naisia tai molempia kohtaan. Kyse on seksuaalisen suuntautumisen joustavuudesta, jossa seksuaalisuutta tarkastellaan enemmän seksuaalisen halun ja mielenkiinnon näkökulmasta ihmisen elämän kulussa. Seksuaalinen suuntautuminen ja siihen liittyvät seksuaaliset mieltymykset ovat aina yksilöllisiä ja oman mielenkiinnon, halun ja kiihottumisen joustovaraa on hyvä tarkastella rauhassa. (Mielenterveystalo 2020, viitattu 24.4.2020.)

Toinen osa seksuaalista identiteettiä on sosiaalinen seksuaalinen identiteetti, jossa tärkeää on se, että ihminen kokee kuuluvansa ryhmään ja sen mukaiseen identiteettiin. Tämä on myös itsetunnon merkittävä osa. Seksuaalinen identiteetti vakiintuu vasta varhaisaikuisuudessa, mutta suurimmalla osalla on jonkinasteinen käsitys seksuaalisesta identiteetistään nuoruusikään mennessä. (Santalampi 2017, viitattu 10.9.2019.)

2.5 Seksuaalisuuden kerrokset: järki, tunne ja biologia

Kortenieni-Poikelan ja Cacciatoren mukaan ihmisen seksuaalisuus on hänen henkilökohtainen, yksilöllinen ja ainutlaatuinen ominaisuutensa, joka on osittain pysyvä ja osittain kehittyvä. Seksuaalinen kehitys tapahtuu yleensä suunnilleen samaan aikaan ikäistensä kanssa, mutta kuitenkin omalla erityisellä tavallaan. (2015,19.)

Yksilön seksuaalisuudessa on kolme tärkeää kerrosta, joihin on hyvä tutustua: järki, tunne ja biologia. Samalla lapsella näiden kerrosten kehitys voi olla hyvin eri vaiheissa. Lapsen ja nuoren seksuaalista kehitystä tapahtuu koko ajan sekä tiedon ja ymmärryksen lisääntyessä, että tunne-elämän portaita pitkin kulkien, myös biologisten ja fysiologisten muutosten kautta. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 19.) Kehitys voi tapahtua hyvinkin epätasaisesti, pyrähdyksittäin ja aiheuttaa hämmennystä. Samalla luokalla toinen voi leikkiä vielä leluilla, kun toinen jo seurustelee tai tekee kumpakin. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 19.)

Järjen kerroksella tapahtuu tietoinen prosessointi, joka sisältää asenteiden muokkautumisen, asioiden tietoon pohjautuvan käsittelyn, uskomukset ja harhaluulot, harkinta-, riskiarviointi- ja päätöksentekokyvyn sekä kokemuksellisen tiedon ja uuden oppimisen. Ihmisen vaistot ja intuitiot vaikuttavat myös voimakkaasti päätöksentekoon. Tämä vaihe sisältää paljon itsetutkiskelua, haavoittuvuutta ja usein itsekritiikkiä. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 19.)

Tunteen kerroksella ikätovereiden puheet, ystävyysuhteet sekä tykkäämiset, ihastumiset ja rakastumiset auttavat lasta suuntautumaan ikätovereihin ja itsenäistymään. Rakkauden tai ihastumisen kohde voi olla etäinen tai lähellä, se saattaa pysyä samana tai vaihtua ja myös aikuisia ihailaan ja katsotaan ylös päin. Tässä vaiheessa opitaan myötätuntoista suhtautumista omaan itseeseen sekä siihen, ettei elämä ole täydellistä eikä kaikkea voi saada. Rakastettaessa rakennetaan unelmia ja pettymyksiä sekä harjoitellaan pitämään itseä kasassa, kun pilvilinnat romahtavat. Kun lapsi saa käydä rauhassa läpi omat tunnekuohunsa, se lisää lapsen itsearvostusta ja itseymmärrystä vahvistamalla häntä itseään. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 20.)

Biologian kerroksella ihminen muuttuu murrosiän kautta lapsesta aikuiseksi. Tässä vaiheessa lapsi tarvitsee tietoa ja tukea yksilöllisen kehonsa ja kehityksensä hyväksymiseksi. Hän tutustuu oman kehonsa tuntemuksiin, jotka pyrkivät kohti nautintoa, parinvalintaa ja usein myös lisääntymistä. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 20.)

Tasapainoiseksi ihmiseksi kasvaminen edellyttää kaikkien näiden kolmen kerroksen kanssa pärjäämistä. Kaikki kolme kerrosta ovat tärkeitä ja yksilöllisiä. Ihmisyys ja sivistys tarkoittavat sitä, että oivallamme järjen hallitsevan tunteiden ja biologian kuohunnat. Omassa hallinnassa oleva seksuaalisuus on nautinnollinen ja ymmärrettävissä oleva, kokonaisvaltainen mahdollisuus rikastuttaa omaa ja kumppaninkin elämää. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 20.)

2.6 Seksuaalisuuden ulottuvuudet

Seksuaalisuus kuuluu jokaisen ihmisen perusoikeuksiin. Seksuaalisuus rakentuu vaiheittain ja vaikuttaa ihmisessä koko elämänsä ajan. Sen ilmentymät vaihtelevat eri ikäkausina ja yksilöstä toiseen. Seksuaalisuuteen voidaan määritellä neljä ulottuvuutta: biologinen, psyykinen, kulttuurinen ja eettinen ulottuvuus. Näiden eri ulottuvuuksien keskinäinen suhde vaikuttaa yksilön omaan kokemukseen seksuaalisuudestaan. (Digma, 2013, viitattu 11.9.2019.)

Biologinen ulottuvuus kattaa fyysiseen seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Siihen kuuluu muun muassa fyysinen ulkonäkö, kasvu ja kehitys, hormonaalinen kehitys sekä reaktiot seksuaalisiin ärsykeisiin. Yksilöön itseensä ja muihin kohdistuvista ajatuksista, tunteista, asenteista sekä kokemuksista muodostuu psyykinen ulottuvuus. Eettinen ulottuvuus näkyy suhtautumisena, arvoina, asenteina ja rajoina siinä, mitä yksilö pitää seksuaalisuudessa normaalina, hyvänä ja hyväksyttävänä. Yhteisössä vallitsevat seksuaalitavat, seksuaalimoraali ja seksuaalisuutta koskevat tiedot sekä uskomukset ovat osa kulttuurillista ulottuvuutta. Niitä ilmentävät esimerkiksi kieli, kirjallisuus, kuvat, musiikki sekä tanssi. (Digma, 2013, viitattu 11.9.2019.)

KUVIO 1. Seksuaalisuuden ulottuvuudet

2.7 Seksuaalisuuden portaat

Seksuaalisuuden portaat ovat tunnekasvatusmalli. Portaiden sisällöt perustuvat seksuaalikasvatuksen kokemuksiin eri-ikäisten lasten ja nuorten kanssa, tutkimuksiin, kehityspsykologiaan ja kouluterveyskyselyn tietoihin nuorten kokemuksista. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 21.)

Portaissa ei ole kyse vain toiminnasta, vaan sisäisestä kypsymisestä, kyvystä kaivata ja käsitellä asioita sekä valmiuksista toimia. Jokainen porraskorkeus on yhtä arvokas, eikä etenemistä ole syytä kiirehtiä. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 21.)

1. Ensimmäinen porraskorkeus, *Olen ihana*. 0-4-vuotias lapsi rakastaa itseään ja hyväksyy itsensä sellaisenaan, hän rakastaa myös läheisiään ja kaipaa paljon syleilyä.
2. Toinen porraskorkeus, *Tykkäyskaveri*. 3-8-vuotiaan tykkäämiset kohdistuvat jo ikätovereihin ja lapsi haluaa osoittaa tunteensa saman tien. Lapsi on välitön ja estoton, täynnä lämpimiä tunteita ja hellyyttä.
3. Kolmas porraskorkeus, *Vanhempien ihailu*. Leikki-ikässä, noin 3-9-vuotiaana suuri osa lapsista rakastuu johonkin lähipiiriin aikuiseen. Lapsi aikoo mennä naimisiin isän tai äidin kanssa. Tässä vaiheessa opitaan myös arvostamaan omaa ja toista sukupuolta. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 22.)

Yläkouluikäiset nuoret sijoittuvat seksuaalisuuden portailla vaihdellen portaasta neljä tai viisi eteenpäin, jopa viimeiselle yhdennelletoista portaalle.

4. Neljäs porraskorkeus, *Idoli ihastuttaa*, sijoittuu ikävuosille 6-12. Tässä vaiheessa ihminen rakastuu yleisesti hyväksytyyn ja arvostettuun kohteeseen. Kohteena voi olla julkkikset tai vaikka oma opettaja, jota ihailaan suurina ryhminä ja joukkoina. Tämä tunne voi olla enemmän ihailua samaistumiskohteena kuin itse ihastusta. Oikeasti seurustelua ei vielä ajatella, mutta unelmointi rakkaussuhteesta on tavallista. Tällä portaalla ajatus omasta elämänhallinnasta ja ihailtavuudesta vahvistuu ja seksuaalisuuden fantasian tila mielikuvituksen kautta alkaa kehittyä. Pettymysten hetkillä, tämä porraskorkeus on usein käytössä myöhemminkin elämässä. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 23.)

5. Viides porras, *Tuttu mutta salattu*, voi olla ajankohtainen jo 8-vuotiaana, mutta toisilla 13-18-vuotiaana. Ihastumisen kohde on tällöin tuttu lähipiirin ihminen, usein ikätoveri. Lapsen kehitys tekee ihastuksesta nyt erityisen latautuneen. Tällä portaalla opetellaan hallitsemaan omaa käytöstä voimakkaan tunteen vallassa. Ihastumista ei kerrota kenellekään, eikä sitä osoiteta teoin ja jos joku saa sen vahingossa selville, ihastuminen saattaa jopa loppua. Itsetyydytys voi alkaa varhain ja siinä mielikuvat ovat aluksi niukkoja ja vaihtuvia, eivätkä yleensä liity rakastumiseen. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 23.)

6. Kuudes porras, *Tuttu ja kaverille kerrottu*, usein noin 9-14-vuotiaana ihminen uskaltaa jo antaa kaverin arvioitavaksi omat ihastumisen tunteensa. Siirtyäkseen eteenpäin ihminen tarvitsee ystävän tukea ja hyväksyntää omille tunteilleen. Samalla opiskellaan ystävyyttä, jota tarvitaan myös seurustelussa. Tässä vahvistetaan ikäisryhmän ajatusta siitä, että ”Minä olen joskus jonkun kumppani”. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 23.)

7. Seitsemäs porras, *Tykkään sinusta*, 10-15 vuoden iässä. Ihastumisen kohde saa tietää ihastumisesta viestillä, joka voi olla mitä vain kirjepöytä tekstiviestiin tai viestinviejän kautta. Viestin laatua suunnitellaan pitkään usein myös ystävän kanssa yhdessä. Vastarakkauden saaminen on mahdollista, mutta rukkasetkin kestetään. Tässä vaiheessa oleellista on se, että ihminen kestää sen, että ihastumisen kohde tietää tunteen olemassaolosta. Yleensä murrosiän muutokset kehossa alkavat tapahtua näihin samoihin aikoihin.

8. Kahdeksas porras, *Käsi kädessä*, usein 12-16-vuotiaana nuori kertoo seurustelewansa. Nyt ihastuminen on yhteinen kokemus ja se halutaan näyttää koko maailmalle. Jo käden kosketus sisältää suuren viestin ja jännityksen, ihmisen kaikki energia menee siihen, että hän uskaltaa olla rakkaansa lähellä. Silloin kun ollaan yhdessä, ei välttämättä uskalleta edes puhua keskenään. Tässä vaiheessa myös eron aiheuttamaa pettymyksen ja hylätyksi tulemisen tunnetta opetellaan käsittelemään. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 23.)

9. Yhdeksäs porras, *Suudellen*, osuu usein 14-18-vuoden ikään. Tällä portaalla koskettelu ja suudelmät ovat mahdollisia. Aivan uusi nautinnon maailma aukeaa ja siinä on seksuaalinen sävy. Nuoret kutsuvat itse tätä vaihetta joskus fritsuvaiheeksi, koska kaikki hellyys tapahtuu vielä rajatulla alueella, muun muassa suun ja kaulan alueella. Kumppanin kehoa ei vielä haluta koskettaa muualta, mutta kanssakäymiseen liittyy jo seksuaalista kiihottumista. Itsetyydytykseen liittyy jo mielikuvia ja haaveilua seksistä kumppanin kanssa ja yhteisen seksuaalisen nautinnon tavoittelusta. Oleellinen osa tässä vaiheessa on oman itsensä hallinta ja kumppanin kunnioitus. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 23-24.)

10. Kymmenes porras, *Mikä tuntuu hyvältä?* Tässä vaiheessa nuori on yleensä iältään 15-20-vuotias. Hyväilyseksi on nyt ajankohtaista ja ihminen tutustuu nyt yhdessä kumppanin kanssa jaettuun seksuaaliseen nautintoon. Tavoitteena ei ole yhdyntä, vaan hellyys ja kiihottuminen eli petting, kehojen keskustelu ja viestinnän harjoittelu samalla, kun tunteet ja biologia ovat voimakkaasti mukana. Tässä vaiheessa opetallaan kokemaan, mikä tuntuu kumppanista hyvältä ja miten kumppani saa itsessä hyvänolontunnetta ja kiihottumista aikaiseksi. Kun kumpikin tietää, että hyväilyt saa lopettaa heti, kun siltä tuntuu, on seurustelusuhde silloin turvallinen. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 24.)

11. Yhdestoista porras on *Rakastella* -porras. Tämä tapahtuu keskimäärin 16-25-vuotiaana. Kokemuksena rakastelu on enemmän yhteisnautintoa ja yhteen hiileen puhaltamista kuin aiemman portaan tunnustelevaa tutustumista ja omien tunteiden kanssa selviytymistä. Ihmisellä tulisi olla myös riittävästi kehittynyt järjen kerros, eli tarvittava tieto ja taito seksiriskeistä ja niiltä suojautumisesta, vastuuntunto, empatia ja kunnioitus kumppania kohtaan, sekä valmiudet käyttää tätä tietotaitoa. Rakastelu ei ole itsetyydytystä yhdessä, vaan se sisältää kyvyn nauttia yhdessä, tavoitella yhtä lailla molempien nautintoa. Tämä vaihe vaatii myös tunteen tason kypsymisen, jotta on mahdollista kokea tyydytystä myös kumppanin nautinnosta, kummankin nautinto on yhtä arvokasta. (Korteniemi-Poikela ym. 2015, 24.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS

Opinnäytetyö on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tarkoituksena on kuvailla aiemmin tehtyjä tutkimuksia seksuaalisuuden monimuotoisuudesta yläkouluikäisillä.

Tavoitteena on lisätä muun muassa oppilaiden, opettajien, vanhempien sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietoisuutta yläkouluikäisten seksuaalisuuden monimuotoisuudesta.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: ”Millaista on yläkouluikäisten seksuaalinen monimuotoisuus kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten perusteella?”.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Kirjallisuuskatsausten metodologia on vielä varsin nuorta ja edelleen nopeasti kehittyvää (Stolt, Axelin & Suhonen 2016, 18). Kirjallisuuskatsaus on keskeinen menetelmä muodostettaessa kokonaiskuvaa tietystä aihealueesta tai asiakokonaisuudesta. Kirjallisuuskatsausten merkitys tutkimustyön välineenä on kiistaton. (Stolt ym. 2016, 7.)

Erityyppisiä kirjallisuuskatsauksia on useita, koska katsauksia voidaan tehdä niin erilaisiin tarkoituksiin. Pääsääntöisesti katsaustyyppit jaetaan kuitenkin kolmeen päätyyppiin, joita ovat kuvailevat katsaukset, systemaattiset kirjallisuuskatsaukset sekä määrällinen meta-analyysi ja laadullinen meta-synteesi. Tämä opinnäytetyö on kuvaileva kirjallisuuskatsaus eli narratiivinen kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoitus on kertoa tai kuvata aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta, sen laajuutta, syvyyttä ja määrää. (Stolt ym. 2016, 8-9.)

Perinteinen narratiivinen kirjallisuuskatsaus pyrkii kuvailemaan viimeaikaista tai aikaisemmin tiettyyn aihealueeseen kohdistunutta tutkimusta. Tämän katsaustyyppin kysymyksenasettelu on yleensä laaja, mutta voi olla laajuudeltaan hyvin erilainen ja sisältää erilaisia aiheen rajauksia. Narratiivisessa katsauksessa on sekä prosessi, että analyysi olemassa olevan tutkimuksen arvon tai kontribuution osoittamiseen. Prosessi sisältää materiaalin hankinnan sekä tekstiaineiston synteesin yleensä taulukkomuodossa (Stolt ym. 2016, 9.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus muodostetaan tutkimuskysymyksen ja valitun aineiston perusteella, josta syntyy kuvaileva ja laadullinen vastaus (Kangasniemi 2013, 291).

Kirjallisuuskatsaus variaatiot ovat kehittyneet niiden määrän lisääntyessä ja katsausten tyypit ja nimet vaihtelevat kirjallisuudessa tieteenaloittain, mutta myös tieteenalan sisällä. Siitä huolimatta, että katsaustyyppjeä on useita, ne sisältävät tyypilliset osat. (Stolt ym. 2016, 8.)

Kirjallisuuskatsauksen tyypillisiä vaiheita ovat:

1. Katsauksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen
2. Kirjallisuus- ja tutkimushaku ja aineiston valinta
3. Tutkimusten arviointi
4. Aineiston analyysi ja synteesi
5. Tulosten raportointi (Stolt ym. 2016, 23.)

Tutkimuksen ja tieteellisten menetelmien näkökulmasta on tärkeää, että erityyppiset katsaukset tunnistetaan ja kuhunkin tarkoitukseen valitaan juuri sopiva katsaustyyppi. Katsauksen tekijän on syytä tunnistaa eri katsaustyyppien menetelmälliset erot ja määrittää tavoite katsaukselle ennen sen tekemistä. (Stolt ym. 2016, 18.)

Katsauksen tarkoitus antaa suunta koko prosessille ja tutkimusongelma tai -kysymys ohjaa prosessia. Hyvän tutkimuskysymyksen tulee olla aiheeseen nähden relevantti ja riittävän fokusoitunut, mutta ei liian suppea. Liian laaja kysymys taas tuottaa ongelmia liiallisen aineiston takia. Kysymyksen tulee olla sellainen, että siihen voidaan vastata kirjallisuuden perusteella. (Stolt ym. 2016, 24.) Mahdollisimman monipuolisen aineiston keräämiseksi, tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymys on jätetty tarkoituksella avoimeksi.

4.1 Aineiston hankinta

Kirjallisuushaku ja aineiston valinta sisältää sekä varsinaiset haut sekä relevantin kirjallisuuden valintaprosessin. Aikaisemman kirjallisuuden systemaattiseen hakuun tarvitaan strategia, koska hakuprosessi on katsauksen luotettavuuden kannalta keskeisin vaihe. Virheet, joita tehdään tässä vaiheessa johtavat vääristyneisiin johtopäätöksiin. (Stolt ym. 2016, 25.)

Tietokantahakuja varten tarvitaan tarkkaan mietityt hakusanat ja niistä muodostetut hakulausekkeet. Tässä vaiheessa keskeisten käsitteiden määrittely on tärkeässä roolissa, jos ne on määritelty oikein, niitä voidaan käyttää hakusanoina. Hakustrategiaan kuuluu keskeisesti myös sisäänotto- ja poissulkukriteerien muodostaminen. Mitä pätevämmät ja kattavammat kriteerit on valittu, sitä helpompaa relevantin kirjallisuuden tunnistaminen on ja virheellisen tai puutteellisen aineiston mahdollisuus vähenee. Kun hakustrategia on hiottu, voidaan hakuprosessi aloittaa käytännössä. (Stolt ym. 2016, 26.)

Opinnäytetyötä varten on määritelty sisäänotto- ja poissulkukriteerit, ne on esitetty taulukossa 1. Julkaisuvuosisi hyväksytään vuodet 2008-2019. Tutkimuksien tulee olla tyypiltään tutkimuksia, ProGradu-tutkielmia, väitöskirjoja tai artikkeleita tutkimusjulkaisuista ja niiden tulee olla saatavilla

suomen tai englannin kielellä. Tutkimusten tulosten tulee vastata tutkimuskysymykseen. Luotettavuutta arvioidaan lähdeluettelon, julkaisuvuoden, puolueettomuuden ja tulosten vertailukelpoisuuden perusteella.

TAULUKKO 1. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit

	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
<i>Julkaisuvuosi</i>	Julkaistu vuosina 2008-2019	Julkaistu ennen vuotta 2008
<i>Kieli</i>	suomi tai englanti	muu kuin suomi tai englanti
<i>Saatavuus</i>	Ilmainen internetpohjainen tai painettuna löytyvä julkaisu	Maksullinen julkaisu, ei löydy kokotekstiä internetistä eikä painettuna
<i>Tutkimuksen tyyppi</i>	Tutkimus, ProGradu-tutkielma, väitöskirja, artikkeli tutkimusjulkaisussa	Opinnäytetyö, aikakauslehtijulkaisu, muu ei-tieteellinen julkaisu tai tutkimus
<i>Tutkimustulosten luonne</i>	Tulokset tarjoavat tietoa muodostettuun tutkimuskysymykseen	Tulokset eivät tarjoa tietoa muodostettuun tutkimuskysymykseen
<i>Luotettavuus</i>	Luotettavuutta arvioidaan lähdeluettelon, julkaisuvuoden, puolueettomuuden ja tulosten vertailukelpoisuuden perusteella	Aineistot, jotka ovat epäluotettavia, toisinsanoen eivät täytä sisäänottokriteereitä.

Tietokantojen valintaan vaikuttaa haettava aihe ja minkälaisia työtä ollaan tekemässä. Mitä tahansa opinnäytetyötä tai artikkelia tehtäessä on syytä hakea tietoa useammasta tietokannasta, jotta varmasti löytyy mahdollisimman kattavasti tietoa tutkittavasta aiheesta. Jokainen tietokanta on hieman erilainen ja perushakulauseke tulee muokata jokaiseen tietokantaan sopivaksi (Stolt ym. 2016, 43-44.)

Kävimme Oulun ammattikorkeakoulun kirjaston tarjoamassa hakupajassa marraskuussa 2018. Yhdessä informaation kanssa päädyimme opinnäytetyön aiheeseen perusteella ja muutamien hakujen jälkeen seuraaviin hakukoneisiin, joita käytämme tietolähteinä. Hakukoneet, jotka valikoituivat käyttööme ovat Ebook central, Oppiportti, Finna, Wiley, Elsevier, Ebsco, PubMed ja tarvittaessa GoogleScholar. Informaation kanssa käytetty esimerkki hakulauseke: ” (”sexual orientation” OR ”gender orientation”) AND adolescent ”.

Hakulausekkeiden muotoilun sekä hakukoneiden käytön kanssa oli vaikeuksia. Käyttämillämme hakulausekkeilla ei löytynyt kovin spesifistä tietoa. Haut eivät tuottaneet tulosta itsenäisesti etsiessä, joten varasimme uuden ajan hakupajaan. Informaatikon kanssa valituksi tuli neljä tietokantaa, joita olivat Finna, Elsevier, Pubmed ja Ebsco+Cinahl. Tietokannoista Finna on suomalainen ja kolme muuta tietokantaa ovat ulkomaalaisia.

Tarkkaan suunnitelluista hakulausekkeista huolimatta tietokantahakujen tuloksena on usein suuri joukko tutkimuksia, jotka eivät sovellu katsaukseen. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit ohjaavat tutkimusten valintaan ensin otsikkotasolla, sitten abstraktitasolla ja lopuksi kokotestejä tarkasteltaessa. Tässä vaiheessa pitää olla tarkat muistiinpanot mitä jätettiin poissa, missä vaiheessa ja miksi näitä tutkimuksia ei otettu mukaan (Stolt ym. 2016, 27.) Hakuprosessi tulee kuvata opinnäytetyössä niin tarkasti, että lukija pystyy halutessaan sen toistamaan. Kirjallisuushaku on katsauksen aikaa vievin osuus, hakuja voi joutua muokkaamaan ja tarkentamaan useita kertoja. Aineiston käsittely vaatii myös aikaa ja työtä (Stolt ym. 2016, 27.)

Hakuja teimme vuoden 2019 huhti- ja toukokuun aikana aina yksi hakukone kerrallaan. Hakuprosessi eteni niin, että ensiksi aineistoa valittiin sisäänotto- ja poissulkukriteereiden mukaisesti siihen saakka, että olimme saaneet rajattua mukaan tuloksia, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen otsikon perusteella. Seuraavaksi kävimme läpi otsikon perusteella mukaan valikoituneiden tutkimusten tiivistelmät, joista valitsimme taas jatkoon tutkimuskysymykseen vastaavat tutkimukset. Hakuprosessin viimeinen vaihe oli tiivistelmän perusteella mukaan valikoitujen tutkimusten läpi käyminen. Tämä vaihe vei eniten aikaa, koska tutkimuksia oli useita ja kun omat ennakkoluulot tutkimusten tuloksista osoittautuivat vääriksi, tutkimuksia piti lukea useaan kertaan läpi, että sai kasattua jonnäköisen kokonaiskuvan tutkimuksista ja niiden yhteneväisyyksistä. Hakuvaiheesta haastavaa teki se, että prosessin aikana piti palauttaa useaan kertaan itselle mieleen, että juurikin tutkimuskysymys ohjaa prosessin etenemistä, eikä omat ennakkokäsitykset.

Taulukossa 2 on esitetty tietokannoista saadut tulokset kirjallisuushaussa sekä tutkimuksen valittamisen vaiheet.

TAULUKKO 2. Tietokannat ja hakutulokset

Tietokanta	Hakutulokset	Otsikon perusteella	Tiivistelmän perusteella	Koko tekstin perusteella
Finna	24	5	3	1
Elsevier	326	16	4	1
PubMed	75	13	3	2
Ebsco + Cinahl	25	7	2	(1)

Hakulausekkeitä muokkasimme useaan kertaan sopivammiksi. Niitä joutui muokkaamaan myös hakukonekohtaisesti, sillä aiheemme on niin laaja ja hankalasti rajattava. Hakuprosessin alkuvaiheessa haasteeksi muodostui se, että ensimmäisillä hakulausekkeilla saimme todella paljon aiheesta poikkeavia tuloksia, jotka käsittelivät muun muassa sukupuolitauteja, kuten HIV, klamydia ja HPV. Nämä tulokset eivät kuitenkaan vastanneet tutkimuskysymykseen ja rajasimme niitä pois lausekkeista käyttämällä NOT lyhennettä. Seksuaalisuuden monimuotoisuus (=sexual diversity) on käsitteenä niin uusi, joten spesifiä tietoa oli hankala löytää, sillä tutkimuksia aiheesta oli tehty asettamallamme aikavälillä melko vähän. Seksuaalisuuden monimuotoisuus on matkalla tutummaksi käsitteeksi, sillä vasta nyt kirjallisuuskatsauksemme loppuvaiheessa saimme tietoon, että tutkimuksia aiheesta ollaan vasta tekemässä.

Tietokannoissa kokeilimme erilaisia hakulausekkeitä ja muokkasimme niitä hakukonekohtaisesti. Esimerkkejä tietokannoissa käytetyistä hakulausekkeista on esitetty taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Esimerkkejä hakulausekkeista

Tietokanta	Hakulauseke
Finna	"sexual diversity" OR "sexual behaviour" OR "seksuaalinen käyttäytyminen" OR "seksuaalinen monimuotoisuus" AND child OR youth OR adolescent OR lapsi OR nuori
Elsevier	"sexual diversity" OR "sexual behaviour" AND child OR youth
PubMed	"sexual diversity" OR "sexual behaviour" AND child OR youth OR adolescent NOT HIV OR HPV OR chlamydia ➔ Tässä haussa aikaväli rajattu 5 vuoteen.
Ebsco+Cinahl	"sexual diversity" OR "sexual behaviour" AND child OR youth OR adolescent

Hakuprosessi ei ole koskaan täydellinen, koska sen toteutus on riippuvainen myös käytettävissä olevista resursseista. Kuitenkin huolellisesti suunnitellussa ja toteutetussa haussa on aina myös vahvuuksia. Katsauksessa on syytä tuoda esille ja pohtia hakustrategiaan ja kirjallisuushaun toteutukseen liittyviä vahvuuksia ja heikkouksia (Stolt ym. 2016, 27.)

Koko tekstin perusteella kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen valikoitui neljä tutkimusta "Trends in sexual behaviour in Czech schoolchildren between 2002-2014" (Pastor, Z., Weiss, P. & Sigmundova, D. 2017.), "Sexuality? A million things come to mind, reflections on gender and sexuality by Chilean adolescents" (Macintyre, A., Montero Vega, A. & Sagbakken, M. 2015.), "Adolescent sexual and emotional development: The role of romantic relationships" (Salerno, A., Tosto, M. & Samson D, A. 2015.) and "The ability of adolescent girls to exert control over sexually-charged situations" (Suvivuo, P. 2011).

4.2 Aineiston analysointi

Aineiston analyysin ja synteessin tarkoituksena on järjestää ja tehdä yhteenvetoa valittujen tutkimusten tuloksista. Laadullisten ja määrällisten tutkimusten ja näitä yhdistävien katsausten synteetit eroavat toisistaan, analyysimenetelmä riippuu aina valitun katsausmenetelmän valinnasta (Stolt ym. 2016, 30.)

Tutkimusten arviointi ja analyysivaihe ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Tutkimusten yhteenveto suositellaan tekemään taulukkomuotoon ja sen tarkoituksena on luoda kokonaiskuva ja ymmärrys aineistosta. Vaihe vaatii aineistoon tutustumista ja sen läpi lukemista yhä uudelleen ja uudelleen. (Stolt ym. 2016, 30.)

Aineiston analyysimenetelmänä käytämme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tällä analyysimenetelmällä on tarkoitus saada kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Karkeasti voidaan määritellä aineistolähtöistä sisällönanalyysia kolmivaiheiseksi prosessiksi, johon kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Ensimmäisessä vaiheessa analyysia on tarkoitus pelkistää aineistoa, siten että siitä karsitaan pois tutkimukselle epäolennaiset asiat. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimuskysymys, jonka mukaan aineistoa pelkistetään koodaamalla tutkimuskysymykselle olennaiset asiat. Pelkistäminen voi olla informaation tiivistämistä sekä sen pilkkomista osiin. Aineiston pelkistämistä voidaan kuvailla siten, että alkuperäisestä informaatiosta nostetut ilmaukset kirjataan aineistosta nostetuilla ilmauksilla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui jo heti työn alkuvaiheessa aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Menetelmän tarkoituksena oli saada kokoon tiivistetty ja yleinen kuva ilmiöstä. Prosessi jaettiin karkeasti kolmeen osaan ja ensimmäisessä, pelkistämisen vaiheessa aineistosta karsittiin pois tutkimukselle epäolennaiset asiat. Kävimme koko aineiston läpi huolellisella läpiluvulla ja poimimme talteen tutkimuskysymykseen vastaavat kohdat alkuperäisinä ilmauksina. Tämän jälkeen suomensimme alkuperäiset ilmaukset ja tiivistimme ne lyhyempään muotoon. Pelkistimme vielä nämä tiivistetyt lauseet yhdeksi sanaksi tai ilmiöksi. Taulukossa 4 muutama esimerkki näistä pelkistyksistä.

TAULUKKO 4. Esimerkkejä alkuperäisten ilmausten pelkistämisestä

Alkuperäinen ilmaus	Suomenнос	Lyhennetty lause	Pelkistetty ilmaus
Pubertal modifications guides the adolescent towards achieving a definitive sexual organization, in which the content of sexual desires and oedipal identifications are integrated into an irreversible sexual identity	Pubertaaliset muutokset ohjaavat nuoria kohti ratkaisevaa/ lopullista seksuaalistayhteisöä, jossa seksuaaliset toiveet ja oidipaalin kehitysvaihe vaikuttavat seksuaaliseen identiteettiin.	Pubertaaliset muutokset ohjaavat nuoria kohti ratkaisevaa/ lopullista seksuaalisuutta.	Seksuaalinen identiteetti
Findings indicate that adolescent conceptualizations of sexuality are diverse, often expressed as attitudes or observations of their social context, and primarily shaped by peers, parents and teachers.	Havainnot osoittavat, että nuorien käsitykset seksuaalisuudesta ovat monipuolisia, usein ilmaistuna heidän sosiaalisen kontekstin asenteina tai havainnoina, ja ne on muotoiltu ensisijaisesti ikätovereiden, vanhempien ja opettajien toimesta.	Nuorien käsitykset seksuaalisuudesta ovat monipuolisia. Ne ovat muotoutuneet ikätovereiden, vanhempien ja opettajien asenteista ja havainnoista.	Seksuaalisen käyttäytymisen oppiminen
Factors which are associated with sexual debut before the age of 15 years lead to poorer psychosocial and risk-taking behaviour in later life and are observed in most of the surveys of sexual activities in various countries.	Tekijät, jotka liittyvät seksuaaliseen ensikokemukseen ennen 15 ikävuotta, johtavat huonompaan psykososiaaliseen käyttäytymiseen ja lisäävät riskinottoa myöhemässä elämässä, ja niitä havaitaan useimmissa eri maissa tehdyissä seksuaalisen toiminnan tutkimuksissa.	Aikainen seksuaalinen ensikokemus johtaa myöhemässä elämässä huonompaan psykososiaaliseen käyttäytymiseen ja lisää riskinottoa	Riskinotto Huonompi psykososiaalinen käyttäytymisen

Toisessa vaiheessa tekijä lukee aineistoa, tekee merkintöjä ja muodostaa merkintöjen avulla luokkia, kategorioita tai teemoja. Tämän vaiheen tarkoituksena on etsiä tutkimuksista yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, ryhmitellä ja vertailla niitä ja lopuksi tulkita niitä. Tätä prosessia tehdään yleensä pienissä osissa ja prosessia toistetaan. Luokat, kategoriat ja teemat muodostetaan yhdistelemällä ja vertailemalla samankaltaisia merkintöjä ja niille annetaan sisältöä kuvaava nimi. (Stolt ym. 2016, 31.) Luokittelussa yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin ja siten aineisto tiivistyy (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110).

Toisessa vaiheessa pelkistettyjä sanoja ja ilmiöitä sommiteltiin ja ryhmiteltiin. Pitkän pyörittelyn jälkeen ryhmille muodostui otsikoita, joita vielä ryhmiteltiin teemoittain uusien otsikoiden alle, kunnes meille jäi neljä pääotsikkoa, jotka vastasivat jo itsessään tutkimuskysymykseen. (Liite 1). Näistä

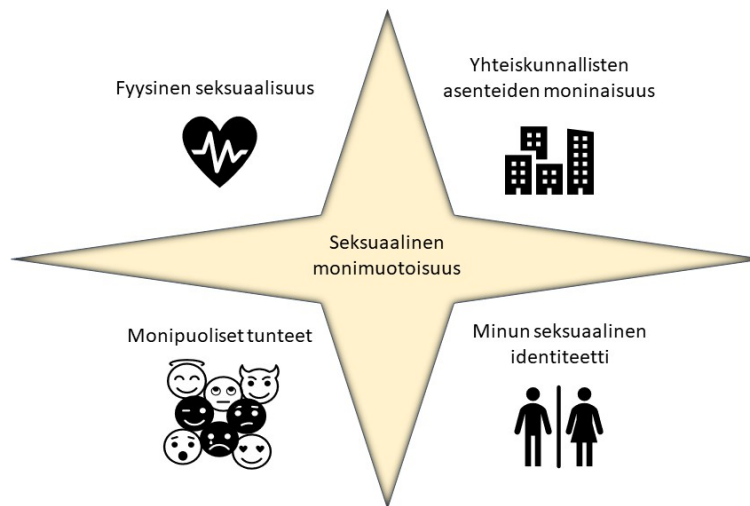
neljästä pääotsikosta muodostimme käsitteitä aiempien esille nousseiden teorioiden pohjalta ja aloitimme tulosten käsittelyvaiheen.

Aineiston abstrahoinnilla eli käsitteellistämällä tarkoitetaan sitä vaihetta, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Tämä on analyysin kolmas vaihe. Käsitteellistämisessä alkuperäisaineiston käyttämistä kielellisistä ilmaisuksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Sitä jatketaan yhdistelemällä luokituksia, niin kauan kuin se on mahdollista sisällön näkökulman kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja niiden avulla saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112.)

Analyysiprosessissa muodostui siis neljä pääluokkaa aineiston pelkistetyistä ilmaisuista, esimerkiksi pääluokka ”Fyysinen seksuaalisuus” on muodostunut prosessin avulla seuraavanlaisesti. Useammassa tutkimuksessa nousi esille muun muassa seksuaalisuuteen liittyvä päihteiden käyttö, useat seksikumppanit, nuorella iällä tapahtuva seksuaalinen ensikokemus sekä muu riskialtiskäyttäytyminen, nämä yhdessä ovat pelkistetyistä ilmauksista muodostuneita alaluokkia. Näistä alaluokista muodostimme yläluokan negatiivinen käyttäytyminen. Toinen esimerkki pääluokan ”fyysinen seksuaalisuus” alle muodostuneesta yläluokasta ”Positiivinen seksuaalisuus” on muodostunut alaluokista suvaitsevaisuus ja romanttiset parisuhteet. Yhdessä muiden yläluokkien kanssa muodostettiin lopuksi pääluokkia, joista nämä kaksi edellä mainittua yläluokkaa muodostivat pääluokan fyysinen seksuaalisuus.

5 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TULOKSET

Kirjallisuuskatsauksen tutkimustulokseksi muodostui neljä pääluokkaa, joita ovat fyysinen seksuaalisuus, yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus, monipuoliset tunteet sekä minun seksuaalinen identiteetti. Tutkimusaineistosta käy ilmi, että aiheeseen liittyen ei ole tehty paljon tutkimuksia ja aineisto jää näin ollen suppeaksi. Tutkimuskysymykseen ”Millaista on yläkouluikäisten seksuaalinen monimuotoisuus kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten perusteella?” vastaavan aineiston luokittelu on kuvattu sisällönanalyysinä liitteissä (Liitteet 1-2).

KUVIO 2. Tutkimustuloksien pääluokat

5.1 Fyysinen seksuaalisuus

Tutkimusaineistoista kävi ilmi, että fyysisen seksuaalisuuden yhteys seksuaalisuuden monimuotoisuuden yläkouluikäisillä nuorilla oli useimmiten tutkimuksissa kuvattu negatiivisena käyttäytymisenä. Yläluokiksi sisällönanalyysissä muodostui negatiivinen sekä positiivinen käyttäytyminen. Useat seksikumpanit, päihteet sekä muu riskialtis käyttäytyminen nousivat esille puhuttaessa ne-

gatiivisesta käyttäytymisestä nuorien keskuudessa. Useissa eri maissa tehdyissä seksuaalisen toiminnan tutkimuksissa on havaittu, että aiemmin mainitut tekijät, jotka liittyvät seksuaaliseen ensikokemukseen ennen 15 ikävuotta, johtavat huonompaan psykososiaaliseen käyttäytymiseen ja lisäävät riskinottoa myöhemmässä elämässä.

Tsekin tasavallan väestön ensimmäisen yhdyntän ikä on tutkimuksen mukaan laskenut vuosien 2002-2010 aikana 18-vuodesta 15-17 vuoteen ja useimmilla (72%) 14-17-vuotiaista oli ollut jo seksikumppani. Ensimmäisen yhdyntän keski-ikä molemmissa sukupuolissa oli useimmiten 14-15 vuotta. Ensimmäisen yhdyntän yleinen lisääntyminen molemmissa sukupuolissa tapahtui vuonna 2010 ja jatkoi nousuaan myös vuonna 2014, yhä useampi sekä tytöistä että pojista on ensimmäisessä yhdyntänsä alle 15-vuotiaana. Tsekkiläisen tutkimuksen mukaan varhainen seksin aloittaminen liittyy myönteisesti kumppaneiden määrään, suu- ja anaaliseksi kokemuksiin, tupakointiin, huumeiden ja alkoholin käyttöön sekä muuhun riskialttiiseen käyttäytymiseen. (Pastor, Weiss & Sigmundova 2017, viitattu 13.11.2019.) Suomalaisen tutkimuksen mukaan, riskialtista käyttäytymistä esiintyy useammin nuorilla tytöillä, joilla on useita seksuaalisia kumppaneita (Suvivuo 2011, 3, viitattu 13.11.2019).

Fyysinen seksuaalisuus oli esitetty tutkimusaineistossa myös positiivisena käyttäytymisenä. Suomalaisessa tutkimuksessa tytöt kirjoittivat erilaisista seksuaalisesti kiinnostavista tilanteista, kuten yhdyntästä, silittelystä, suutelusta, halailusta sekä kumppanin katselusta ja koskettelusta (Suvivuo 2011, 15). Romanttiset parisuhteet ovat merkittävä kasvutekijä teini-ikäisille ja tärkeässä roolissa tämän elämänvaiheen kehityksellisissä tehtävissä. Ne tarjoavat nuorelle tilaisuuden toteuttaa seksuaalisia haluja, löytää seksuaalisia tunteita sekä ilmaista seksuaalista käyttäytymistä. Nuoret oppivat näin käsittelemään seksuaalisuutta ja intohimoa, sekä kehittämään tarvittavia taitoja, jotka auttavat vahvistamaan tulevaisuuden ihmissuhteita. (Salerno, Tosto & Samson, 2015, viitattu 13.11.2019.)

5.2 Yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus

Tutkimustulokseksi tuli se, että osa seksuaalista monimuotoisuutta on yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus. Tämän aiheen alle muodostui kolme luokkaa, joita ovat laaja suhtautuminen, naisten seksuaalisuus ja miesten seksuaalisuus.

Laajalla suhtautumisella tarkoitetaan yhteiskunnallisia asenteita ja tapoja sekä niiden moninaisuutta. Chileläisen tutkimuksen mukaan monille nuorille termi ”seksuaalinen monimuotoisuus” ei ollut kovinkaan tuttu. Havainnot osoittavat, että nuorien käsitykset seksuaalisuudesta ovat kuitenkin monipuolisia ja ne ovat muotoutuneet ensisijaisesti ikätovereiden, vanhempien ja opettajien toimesta. Seksuaalisen monimuotoisuuden käsitteisiin vaikuttavat myös mediat, lääketieteelliset ja biologiset selitykset. Monet nuoret kuvailivat yhteiskunnallista muutosta kohti tasa-arvoa sukupuolen ja seksuaalisuuden suhteen, tätä yhteiskunnallista muutosta kohti tasa-arvoa pidetään nuorten keskuudessa tärkeänä. Seksuaalisuutta säätelevät sosiokulttuuriset normit, uskomukset, moraalit ja tabut, näitä valvoo suuri joukko uskonnollisia, lääketieteellisiä, oikeudellisia ja sosiaalisia instituutioita. Seksuaalisuus voi olla tapa tai se voi olla suoraan yhteydessä seksuaaliseen tekoon. (Macintyre, Montero Vega & Sagbakken 2015, viitattu 13.11.2019.)

Sukupuoleen perustuva seksuaalisuus nähdään henkilöllisyytenä, seksuaalisena suuntautumisena, kumppanisuhteina ja biologisena kehityksenä. Nuoret määrittivät seksuaalisuuden sisältävän identiteetin naiseksi tai mieheksi, erot naisten ja miesten seksuaalisuuden rooleissa ja edustavuudessa on erityisen huomionarvoista tutkimuksen tuloksissa. (Macintyre ym. 2015, viitattu 12.11.2019.)

Samaisessa tutkimuksessa nousi esille, että tärkeimmät sosiaaliset vaikuttajat, jotka antoivat tietoa tai mielipiteitä muun muassa seksuaalisesta suuntautumisesta, olivat opettajat, vanhemmat, ikätoverit, terveysalan ammattilaiset ja tiedotusvälineet. (Macintyre ym. 2015, viitattu 12.11.2019.) Suomalaisessa tutkimuksessa kävi ilmi sama asia. Koulujen ja muiden virallisten järjestöjen lisäksi, nuoret saavat tietoa seksuaalisuudesta mediasta, muilta ikäisiltään, ystäviltä sekä muista lähteistä. Erityisesti ihmiset oppivat paljon henkilökohtaisista, suhteellisista ja seksuaalisista kysymyksistä heidän ensimmäiseltä seksikumppaniltaan. (Suvivuo 2011, 4.)

Chileläisessä tutkimuksessa nuorten suhtautuminen seksuaaliseen monimuotoisuuteen oli laaja, aina avoimesta hylkäämisestä täydelliseen tukeen. Tämä voi heijastaa tänä päivänä Chilen yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden laajuutta. Chilessä homoparit ovat nykyään katukuvassa normaali näky. ”Nykyään jos näkee kahden miehen, tai kahden naisen kävelevän käsikädessä, on se normaalia ja tätä näkee useammin kuin aikaisemmin”. Vaikka monet nuoret kuvasivat alun perin homoseksuaalisuutta koskevia mielipiteitään käyttämällä sanoja kunnioitus ja hyväksyminen, oli aiheella myös toinen puoli, jolloin keskustelua käytiin siitä, onko homoseksuaalisuus sairaus vai ei. (Macintyre ym. 2015, viitattu 12.11.2019.)

Naisten ja miesten seksuaalisuuteen liittyen chileläisessä tutkimuksessa tuli ilmi, että miesten ja naisten seksuaalisuutta ei pidetä samanarvoisena ja seksuaalisuutta tuodaan esille erillä tavalla riippuen siitä, onko kyseessä mies vai nainen. 18-vuotias nainen: ”Minusta tuntuu, että naisten seksuaalisuudesta puhuttaessa aihe on aina hyvin vakava, koska naisten seksuaalisuus ajatellaan tietynlaisena riskinä sen takia, että naiset voivat tulla raskaaksi nuorella iällä. Minusta tuntuu, että naisten seksuaalisuus on hyvin leimattu tämän takia. Sitä vastoin miehillä sen ajatellaan olevan tutkiskelua ja enemmän rennompia aiheita.” 17-vuotias mies: ”Minusta tuntuu, että vanhempani juttelevat enemmän siskoni kanssa kuin minun, koska siskoni on enemmän riski.” Naisten seksuaalisuutta kuvattiin myös piilotettuna ja naiset kehittivät ulkoisen kuvan tietämättömyydestä seksuaaliterveyttä ja seksuaalisuutta kohtaan. Naiset eivät voi tuoda seksuaalisuuttaan esille yhtä avoimesti kuin miehet. 19-vuotias mies: ”Se on hyvin erilaista, miten naiset puhuvat julkisesti ja mitä he puhuvat keskenään, se on kuin he olisivat mahdottomampia ystävien kesken, mutta ulkoisesti ovat enemmän varovaisia, jolloin säilyttävät kuvan arvokkaasta naisesta (=lady)”. Edelleenkin naisia pidetään leideinä ja miehiä luolamiehinä ja oletetaan, että naisten täytyy olla pidättyväisempiä kuin miesten. Se, jos nainen menee sänkyyn useiden miesten kanssa, pidetään sitä negatiivisena ja häveellisenä, mutta kun mies tekee samoin, ajatellaan, että hän on hyvin miehekäs mies (=macho). (Macintyre ym. 2015, viitattu 12.11.2019.)

5.3 Monipuoliset tunteet

Seksuaalisuuteen sekä seksuaalisuuden monimuotoisuuteen liittyivät nuorilla monipuoliset tunteet. Tutkimusaineistossa käsiteltiin nuorien osalta niin positiivisia kuin negatiivisiakin tunteita. Siirtymien lapsuudesta murrosikään, kehon muuttuminen, psyykinen kasvu sekä seksuaaliset kokemukset aiheuttivat nuorissa ahdistavia ja sekavia tunteita. Jotkut taas kokivat nämä elämänmuutokset positiivisina. Murrosiässä tapahtuva seksuaalinen kehittyminen, joka yhdistää tunteet sekä seksuaalisen käyttäytymisen. Seksuaalisuus koetaan nuorten keskuudessa merkityksellisenä ja tärkeänä asiana ja vain vähemmistö tutkimuksessa olleista yhdeksän luokan tytöistä ei pitänyt seksuaalisia asioita merkityksellisinä. (Macintyre ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

Suomalaisessa tutkimuksessa, jossa mitattiin suomalaisten nuorten tyttöjen kykyä hallita seksuaalisesti latautuneita tilanteita, pohdittiin seksuaalikasvatuksen tärkeyttä ja sen vaikutusta seksuaali-

siin tunteisiin. Tutkimuksen mukaan, seksuaalikasvatuksen tulisi auttaa tyttöjä lisäämään itsetuntemustaan opettamalla heitä tunnistamaan omia tarpeitaan, halujaan ja tunteitaan, auttaa tyttöjä selkiyttämään henkilökohtaisia arvojaan ja asenteitaan sekä rohkaista heitä pohtimaan omia odotuksiaan. Seksuaaliterveyden ylläpitämiseksi ja tyydyttävän seksuaalisen kokemuksen saamiseksi, tytöillä on oltava mahdollisuus hallita seksuaalisesti motivoituneita tilanteita ja neuvotella vaikuttavasti kumppaniensa kanssa, jotta he voivat tyydyttää seksuaalisia toiveitaan ilman tunnetta siitä, että tilanteet eivät ole miellyttäviä. (Macintyre ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

Kun nuorten tyttöjen kykyä hallita seksuaalisesti latautuneita tilanteita mitattiin, tutkimuksessa kerrottiin joidenkin nuorien kokevan fyysisesti seksuaalisten tilanteiden lisäksi muun muassa elokuvan ja television katselun, kuvien katselun sekä kirjojen ja lehtien lukemisen seksuaalisesti kiinnostaviksi tilanteiksi. Nuorten tutkimuksessa kuvatut tilanteet eivät siis aina olleet niitä, joissa he menivät fyysisesti pisimmälle, pikemminkin he päättivät kuvata niitä tilanteita, jotka vaikuttivat heille tärkeiltä. (Macintyre ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

Yhteiskunnallista muutosta kohti tasa-arvoa sukupuolen ja seksuaalisuuden suhteen pidettiin nuorten keskuudessa tärkeänä Chileläisessä tutkimuksessa. Vaikka monimuotoisuuteen liittyvissä asioissa on menty eteenpäin ja ne ovat tulleet osaltaan näkyvimmiksi, monille Chileläisille nuorille käsite seksuaalinen monimuotoisuus ei ollut kuitenkaan tuttu. (Macintyre ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

5.4 Minun seksuaalinen identiteetti

Tutkimustulosten mukaan seksuaalinen identiteetti on iso osa seksuaalista monimuotoisuutta. Se muodostuu sosiaalisen median, perhesuhteiden, ikätovereiden ja muun lähipiirin sekä yhteiskunnan vaikutuksista ja se sisältää myös minä käsityksen sekä seksuaalisen kehityksen.

Murrosikä on pitkä ja arvaamaton ajanjakso, jonka aikana **seksuaalinen kehitys** tapahtuu sekä käytös ja tunteet yhdistyvät ja alkavat tulla näkyville. Usein tässä epämääräisessä projektissa on muitakin muutoksia mukaan lukien uuden seksuaalisen identiteetin rakentuminen, seksuaalisen käyttäytymisen oppiminen, seksuaaliseen käyttäytymiseen kypsyminen sekä perhesiteiden uudelleen kehittäminen. (Salerno ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

Romanttiset parisuhteet tarjoavat tilaisuuden ja motivaation toteuttaa seksuaalisia haluja, löytää seksuaalisesti orientoituneita tunteita ja ilmaista seksuaalista käyttäytymistä. Tässä kontekstissa nuoret oppivat olemaan seksuaalisessa parisuhteessa saman ikäisen kanssa. Seksuaalisuus ja intohimo ohjaavat nuoria kuuntelemaan omia tunteitaan ja tämä vahvistaa tarvittavia taitoja myös tulevaisuuden läheisissä parisuhteissa. Pubertaaliset muutokset ohjaavat nuoria kohti lopullista kokonaisvaltaista seksuaalisuutta, jossa seksuaaliset toiveet ja psykoseksuaalinen kehitysvaihe vaikuttavat seksuaaliseen identiteettiin. Nuoret pystyvät voittamaan vaikeudet, kun he voivat yhdistää heidän seksuaaliset toiveensa ja heidän seksuaalisen olemuksensa vahvistetussa persoonallisen identiteetin tunteessa. (Salerno ym. 2015, viitattu 27.11.2019.) Koulujen, muiden virallisten järjestöjen ja median lisäksi nuoret oppivat paljon henkilökohtaisista, suhteellisista ja seksuaalisista kysymyksistä heidän ensimmäiseltä seksuaaliselta kumppaniltaan. (Suvivuo 2011, 4.)

Suomalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen käyttäytymistä seksuaalisesti latautuneissa tilanteissa, todettiin, että suomalaiset yhdeksäsluokkalaiset tytöt ovat yleisesti luottavaisia kykyihinsä hallita seksuaalisia tilanteita ja varmistaa ehkäisyn käyttö. Käsitukset seksuaalisuudesta ovat monipuolisia ja ne ovat muotoutuneet muun muassa ikätovereiden, vanhempien ja opettajien asenteista ja havainnoista. Jotkut tytöt ovat voineet kokea seksuaalisuutensa ongelmallisena tai kiusallisena, ehkä johtuen heidän kotinsa asenteista, vanhempien koulutustasosta, uskonnollisista syistä tai yksinkertaisesti johtuen seksuaalisesta kehityksestä. (Suvivuo 2011, 3, 4.)

Näistä näkökohdista käy ilmi miten seksuaalinen ja emotionaalinen kehitys määrittelevät joukon syvästi yhteen kietoutuneita prosesseja, jotka ovat välttämättömiä nuoren matkaan kohti aikuisuutta. Se, mitä tulee seksuaaliseen kehitykseen ja käyttäytymiseen, nuorten seksuaalisten suhteiden ymmärtämiseen ja siihen, miten ne integroituvat aikuisoperaatioihin, merkitsisi ennenaikaisen seksuaalisen ilmaisun tutkimuksen rinnastamista yksittäisten kehitysprosessien ekologiseen analyysiin, jossa huomioidaan jatkuvuuden osatekijät, jotka kuten muutkin, luonnehtivat myös tämän henkilökohtaisen kehityksen ulottuvuutta. (Salerno ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

Salernon (Salerno ym. 2015, viitattu 13.11.2019.) mukaan **seksuaalinen identiteetti** on muotoiltu seksuaalisesta itsetunnosta, seksuaalisesta itsetehokkuudesta sekä omasta seksuaalisesta olemuksesta. Lisäksi on todettu, että yksilön seksuaalisuus ei rajoitu yhteen ainoaan mahdolliseen ilmaisuun, vaan sitä voidaan ilmaista erilaisilla tyyleillä, jotka on merkitty vastaavasti seksuaalisesti

naiiviksi, seksuaalisesti epävarmoiksi, seksuaalisesti seikkailijoiksi, seksuaalisesti päteviksi ja seksuaalisesti ajettaviksi. Nämä liittyvät seksuaalisen identiteetin erilaisiin ominaisuuksiin, joita voidaan toteuttaa erilaisissa riskialttiissa seksuaalisen käyttäytymisen muodoissa. (Salerno ym. 2015, viitattu 27.11.2019.) Nuorien tyttöjen seksikumppaneiden määrällä on yhteys jatkossa altistua riskialttiiseen käyttäytymiseen (Suvivuo 2011, 3).

Varhaiseen seksin aloittamiseen liittyy myönteisesti kumppaneiden lukumäärä ja aikaiset suu- ja anaaliseksi kokemukset, tupakointi, huumeiden ja alkoholin käyttö sekä muu riskialtis käyttäytyminen kuten valehteleminen tai varastaminen. Sukupuoliyhteydessä ennen 15 vuotta olevien nuorten määrät ovat kasvaneet Gibbsin mukaan vuodesta 2010 lähtien trendimäisesti. Kasvua on tapahtunut molemmissa sukupuolissa. (Pastor ym. 2017, viitattu 13.11.2019.)

Yksi nuoruuden tärkeimmistä näkökohdista on, että nuoret alkavat ymmärtää seksuaalisuuttaan ja oppimaan terveellistä seksuaalista käyttäytymistä (Suvivuo 2011, 2, viitattu 10.12.2019). Yhdistämällä seksuaaliset toiveet sekä seksuaalisen olemuksen nuoret pystyvät vahvistamaan persoonallista identiteettiään. (Salerno ym. 2015, viitattu 10.12.2019.)

Myös sosiaalisella medialla on osansa seksuaalisen identiteetin kehittymiseen. Gibbs (Pastor ym. 2017, viitattu 13.11.2019.) kirjoittaa sosiaalisten normien muutoksen ja median vaikutuksesta sukupuolielämään. Sosiaalinen media muokkaa myös nuorten seksuaalista identiteettiä ja seksuaalisuus on lisääntynyt median kautta nuorisokulttuuriin. Esimerkiksi nykypäivän eroottisen musiikki, kuten reggaeton, hyperseksuaalinen kaupallinen markkinointi, online-pornografia, eroottisen sisällön julkaiseminen sosiaalisissa verkostoitumisen sivustoissa ja seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa ovat valitettavasti nuorten arkipäivää. (Macintyre ym. 2015, viitattu 13.11.2019.)

Tsekkiläisessä tutkimuksessa yksi tavoitteista oli tutkia uusien teknologioiden kuten kännyköiden, sosiaalisten verkostojen sekä online-keskusteluiden vaikutusta teini-ikäisten seksuaalisiin suhteisiin. Tässä monikeskustutkimuksessa todettiin, että 6–44% nuorista naisista ja 15–32% pojista oli koskaan lähettänyt tai saanut seksuaalista kuvaa tai tekstiviestiä. 13–59% naispuolisista nuorista ja 9–25% nuorista miehistä sanoi, että sillä oli kielteisiä vaikutuksia heihin. (Pastor ym. 2017, viitattu 13.11.2019.)

Yleisempää näkemystä nuoren seksuaalisuudesta olisi järkevää harkita uudelleen. Irrottaa se vaarasta, sairaudesta ja kuolemasta, joihin se yleensä liitetään ja liittää se mielihyvän, ilon ja luottamuksen ajatuksiin edistämällä tietoisuutta nuorille ja seksuaalisuudelle sopivista normatiivisista kehityskohteista. (Salerno ym. 2015, viitattu 27.11.2019.)

6 POHDINTA

6.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelu

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kuvailla, millaista on yläkouluikäisten seksuaalinen monimuotoisuus kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten perusteella. Tavoitteena on lisätä muun muassa oppilaiden, opettajien, vanhempien sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietoisuutta yläkouluikäisten seksuaalisesta monimuotoisuudesta.

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui kuvaileva kirjallisuuskatsaus, koska se on yksi keskeisimmistä menetelmistä silloin, kun muodostetaan kokonaiskuvaa tietystä aihealueesta tai asiakokonaisuudesta. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii kuvailemaan aikaisemmin tiettyyn aihealueeseen kohdistuneita tutkimuksia. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus muodostetaan tutkimuskysymyksen ja valitun aineiston perusteella, josta syntyy kuvaileva ja laadullinen tulos.

Kirjallisuuskatsauksen tuloksista voidaan huomata, että nuorten seksuaalinen monimuotoisuus on laaja ja moninainen kokonaisuus. Tutkimustulokseksi muodostui neljä pääluokkaa, jotka on lueteltu alla. Liitteeseen (liite 2) on koottu koko tutkimustulos taulukkomuotoon.

1. fyysinen seksuaalisuus
2. yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus
3. monipuoliset tunteet
4. minun seksuaalinen identiteetti.

Seksuaalinen monimuotoisuus on käsitteenä aika uusi, eikä aiheeseen liittyen ole tehty paljon tutkimuksia. Aiemmin määriteltyjen sisäänottokriteerien avulla tämän kirjallisuuskatsauksen aineistoksi valikoitui neljä eri tutkimusta, jotka olivat meidän onneksemme tehty edes eri maissa, näitä maita olivat Chile, Tsekki, Suomi ja Italia.

Yleisempää näkemystä nuoren seksuaalisuudesta olisi järkevää harkita uudelleen edistämällä tietoisuutta nuorille ja seksuaalisuudelle sopivista normatiivisista kehityskohteista. Seksuaalisuus tulisi irrottaa vaarasta, sairaudesta ja kuolemasta, joihin se yleensä liitetään ja liittää se mielihyvän, ilon ja luottamuksen ajatuksiin.

Tulokset vastasivat hyvin tutkimuskysymykseen ja kaikkien tutkimusten tulokset olivat samankaltaisia tutkimuskysymyksen laajuus huomioiden.

6.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuuden ja eettisyyden takaamiseksi aineistoa arvioidaan koko prosessin ajan. Arvioinnin tarkoituksena on tarkastella tutkimuksista saadun tiedon kattavuutta ja tulosten edustavuutta sekä havaita, miten relevanttia tutkimusten tieto on tutkimuskysymyksen kannalta. (Stolt ym. 2016, 28.) Tutkimuksen luotettavuuden rakentuvuuden kannalta merkittävä tekijä tässä opinnäytetyössä on perusteltu tutkimusmenetelmän valinta. Opinnäytetyön tutkimusprosessi on kuvattu valmiiksi tutkimuskysymyksen valinnasta tulosten tarkasteluun, jo ennen varsinaista tutkimusprosessin aloittamista. Taulukossa (taulukko 2) on kuvattu opinnäytetyöhön mukaan valikoidut kirjallisuushaun tulokset eri tietokannoista otsikon, tiivistelmän sekä koko tekstin perusteella. Kirjallisuushaun jäljitettävyyden ja läpinäkyvyyden turvaamiseksi taulukossa (taulukko 3) on esitetty eri tietokannoissa käytettyjä hakulausekkeita. Tutkimukset löytyvät koko tekstinä ilmaisilta internet-sivuilta ja niihin on helppo pääsy.

Arviointiin ei ole yhtä ohjetta, tutkimusten arviointia voidaan tehdä monella tavalla. Tutkimusten arvioinnin voidaan katsoa olevan osa valintaprosessia, jolloin sisäänottokriteerinä tulee olla tutkimusten laadun aste. (Stolt ym. 2016, 28.) Ennen tutkimusprosessin alkua määriteltiin tarkoin sisäänottokriteerit. Sisäänottokriteereiden määrittämisessä rajoissa on valittu tutkimukseen sopivaa aineistoa. Luotettavuutta arvioitiin lähdeluettelon, julkaisuvuoden, puolueettomuuden ja tulosten vertailukelpoisuuden perusteella.

Tutkimuksen reliaabeliuutta eli luotettavuutta voidaan todeta useammalla tavalla. Tulosta voidaan pitää luotettavana, jos esimerkiksi kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen tai jos samaa henkilöä tai ilmiötä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja saadaan niistä sama tulos. Tutkimuksen reliaabelius

tarkoittaa siis sitä, että sillä on kyky antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia tutkimuksesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 231.) Tämän kirjallisuuskatsauksen luotettavuus peilautuu aina viimeisimpään ja ajankohtaisimpaan tietoon sekä tarkkaan analyysiprosessin kuvaukseen aina tuloksiin asti. Näiden saatujen tulosten vahvuuksia ovat valikoituneiden tutkimustulosten samanlaisuus. Tämän kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta lisää myös se, että samaa ilmiötä on tutkittu eri tutkijoiden näkökulmasta ja tulokset ovat olleet samankaltaisia. Vaikka tutkimuksia löytyi vähän, niitä valikoitui mukaan sekä kotimaisia, että kansainvälisiä. Valikoituneiden tutkimuksien tulokset ovat tutkimuskysymykseen nähden verrattavissa.

Katsaus saattaa sisältää joitakin heikkouksia, kuten sen, että se ei ota kantaa valitun materiaalin luotettavuuteen tai valikoitumiseen. (Stolt ym. 2016, 9.) Aineiston perusteiden kuvaus on luotettavuuden arvioimisen kannalta keskeinen seikka. Jos tutkijalla on aineiston valinnassa tarkoitushakuisuus, joka on tiedostamaton tai tiedostettu, mutta sitä ei ole raportoitu tai eritelty, tutkimuksen luotettavuus heikkenee. Luotettavuutta voi myös heikentää tutkimuksien liittäminen liian ohuesti teoreettiseen taustaan. Analysoitujen tutkimustulosten yksipuolinen ja valikoiva tarkastelu, keskittyminen tutkimusten sijaan tutkijoihin ja pysähtyminen nykytilanteeseen rajoittavat kirjallisuuskatsausta. Johtopäätösten esittämisessä luotettavuutta voi heikentää se, että tuloksesta esitetty kritiikki ja tuotetut johtopäätökset eivät ole yhdenmukaisia. (Kangasniemi 2013, 297-298.) Aineiston analysointi on kuvattu selkeästi. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet on kerrottu ennen tulosten esittelyä ja analysointiprosessi on esitetty selkeästi opinnäytetyössä. Aineiston analysointia on havainnollistettu taulukossa (taulukko 1), jossa on esitetty pelkistettyjen ilmausten muodostaminen alkuperäisistä ilmaisuista. Liitteessä (liite 2) on esitetty valmiit ala-, ylä- ja pääluokat.

Tutkimuksen heikkoudeksi voidaan laskea kirjallisuushaun perusteella valikoituneiden tutkimuksien niukkuus. Kirjallisuuskatsaukseen valikoitui sisäänottokriteereiden perusteella vain neljä tutkimusta, mutta toisaalta nämä tutkimukset vastasivat realistisesti tutkimuskysymykseen. Mahdollisimman monipuolisen aineiston keräämiseksi, tutkimuskysymyksen tuli olla avoin. Tämä aiheutti kuitenkin haasteita, sillä kirjallisuushaussa se toi huomattavan paljon epärelevantteja tuloksia tutkimuskysymykseen nähden. Tämän vuoksi kirjallisuushaussa rajattiin tutkimusten aikaväliä 10 vuodesta viiteen vuoteen. Tämä toki heikensi tutkimuksen luotettavuutta, mutta viiden vuoden rajauksella saatiin karsittua tutkimuksia aiheen ulkopuolelta pois. Aiheesta löytyi enemmän tutkimuksia lyhyellä ja reaaliaikaisemmalla aikavälillä. Tämän kirjallisuuskatsauksen aihe on käsitteenä uusi ja tutkimuksia aiheesta on tehty varsin vähän.

Uskottavuus ja luotettavuus perustuvat siihen, että tutkimuksessa tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkijoiden ja tieteellisten asiantuntijoiden tulee muun muassa noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, joita ovat muun muassa rehellisyys sekä yleinen huolellisuus tutkimustyössä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu lisäksi soveltaminen tieteellisten tutkimusten kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä, muiden tutkijoiden työn ja saavutusten huomioon ottaminen asianmukaisella tavalla niin, että heidän työtään kunnioitetaan ja annetaan niille kuuluva arvo ja merkitys omassa tutkimuksessa sekä sen tuloksia julkaistessa. Edelleen hyvän tieteellisen käytännön mukaista on, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti ja asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Kysymykset koskien tutkimusryhmän asemaa, oikeuksia, osuutta tekijyydestä, vastuuta ja velvollisuuksia tulee määritellä ja kirjata kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös, että rahoituslähteet ja tutkimuksen suorittamisen kannalta oleelliset muut sidonnaisuudet ilmoitetaan osallistuville sekä raportoidaan tutkimuksen tuloksia julkaistessa. Ennen kaikkea noudatetaan hyvää hallintokäytäntöä ja henkilöstö- ja taloushallintoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132-133.)

Eettiset kysymykset liittyvät tutkimuskysymyksen muotoiluun ja tutkimusetiikan noudattamiseen katsauksen jokaisessa vaiheessa. Tutkimuskysymys ja valitun kirjallisuuden perustelu, kuvailun argumentoinnin vakuuttavuus ja prosessin johdonmukaisuus ovat katsaukseen liittyviä luotettavuuskysymyksiä. Keskeinen väline kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnissa on katsauksen vaiheiden ja erityispiirteiden täsmentäminen. (Kangasniemi 2013, 292.) Eettisyys ja luotettavuus ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa koko kirjallisuuskatsauksen ajan, niitä voidaan parantaa prosessin aikana johdonmukaisella etenemisellä tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin. Tutkimuskysymys on esitettävä selkeästi ja sen teoreettinen perustelu tulee olla eritelty, sillä se on luotettavuuden kannalta keskeistä. (Kangasniemi 2013, 297.) Tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävä, luotettava sekä tulokset uskottavia vain, jos tutkimuksessa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tenk 2012, 6.)

6.3 Johtopäätökset – Uudet kehittämisideat

Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa totesimmekin jo, että tutkimuksia seksuaalisuuden monimuotoisuudesta on tehty vielä varsin vähän ja tutkimuksia löytyi opinnäytetyöhömme niukasti. Käsit-

teelle seksuaalinen monimuotoisuus näkökulmia on useita ja meidän opinnäytetyössämme teoreettisessa viitekehyksessä kuvasimme ilmiötä sen teoria- ja tutkimustiedon pohjalta, jota oli saatavilla. Kun hakuja tehdessä tutkimusaineistoa löytyi vähän, olimme yhteydessä myös Seta ry järjestöön. Tiedustelimme Seta ry:ltä, olisiko heillä tietoa onko kyseisestä aiheesta tehty tutkimuksia Suomessa ja olisiko heillä ehdottaa meille, millaisilla termeillä saisimme parhaan mahdollisen tuloksen tehdessämme hakuja. Seta ry oli vastauksessaan samoilla linjoilla kansamme siinä asiassa, että Suomessa tutkimuksia aiheesta on tehty todella vähän. Kuten missä tahansa muussakin aiheessa, myös tässä aiheessa näkökulmia on useita. Kysymyksemme oli laaja ja monella tavalla ymmärrettävissä, joten meidän oli rajattava aihe sen teorian pohjalta, mitä olimme saaneet kerättyä. Seta ry käsittää seksuaalisuuden monimuotoisuuden sekä sukupuolen monimuotoisuuden omina ilmiöinä. Meidän näkemyksemme eroaa Seta ry:n käsityksestä ja opinnäytetyömme tulos on siis vain yksi näkökulma aiheesta.

Tutkimuksissa ja tuloksissa ei noussut esille suuresti nykypäivänä muuten puhuttanut aihe muunsukupuolisuudesta. Halusimme kuitenkin nostaa aiheen esille, sillä koemme sen olevan tärkeä osa nykypäivän seksuaalista identiteettiä ja näin ollen osa seksuaalista monimuotoisuutta. Chileläisten nuorten haastatteluissa kävi ilmi, että he määrittelevät seksuaalisuuden sisältävän identiteetin joko naiseksi tai mieheksi. Myös Suomen laissa on edelleen vain kaksi sukupuolta, nainen ja mies. Vuoden 2019 alusta alkaen muun muassa Saksassa astui voimaan laki, joka tunnustaa naisen ja miehen lisäksi kolmannen sukupuolen, intersukupuolisuuden. Rekisteröitymistä varten tarvitaan lääkärintodistus siitä, että henkilöt omaavat syntyessään sekä miesten, että naisten sukupuoliominaisuuksia, jotka liittyvät sukupuolielimiin tai kromosomeihin. (Leppänen 2019, viitattu 20.12.2019.) Maltalla vuonna 2015 hyväksytty laki sukupuolen tunnustamisesta toi kolmannen sukupuolimerkin kansainvälisiin passeihin sekä julkisiin rekistereihin ja tietojärjestelmiin. Maltan itsemääräämisoikeuteen perustuvassa mallissa tietoja ihmisen terveydenhoidollisesta tilanteesta ei ole sallittua pyytää. (Seta ry 2018b, viitattu 14.1.2020.)

Euroopan ulkopuolella muun muassa Kanadassa, Nepalissa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa, Pakistanissa ja Intiassa kaksijakoisen sukupuolibinääriin ulkopuolelle sijoittuvilla kansalaisilla on mahdollisuus käyttää kolmatta sukupuolimerkintää X. Sukupuolimerkintöjen lisääminen kytkeytyy myös YK:n vuosittaisiin Agendaksi 2030:n. (Seta ry 2018b, viitattu 14.1.2020.)

Muunsukupuolisuus suomenkielessä on vasta vakiintumassa oleva termi, joka on syntynyt vastineeksi englannin kielen termille ”non-binary identity”. Muunsukupuolisuudella ei ole virallista määritelmää, mutta yleensä termillä viitataan tilanteeseen, jossa henkilöllä on pitkäaikainen, vakaa ja jäsentynyt kokemus siitä, ettei hän kuulu itselleen syntyessä määriteltyyn sukupuoleen, mutta ei myöskään vastakkaiseen sukupuoleen. Muunsukupuolinen henkilö saattaa kokea sijoittuvansa jonkin miehen ja naisen välimaastoon tai koko jaottelun ulkopuolelle, hän saattaa kokea, ettei hänellä ole sukupuoli-identiteettiä ollenkaan. Transsukupuolisen ihmisen tapaan myös muunsukupuolinen ihminen saattaa kärsiä kehonsa ja identiteettikokemuksensa välisestä ristiriidasta ja tämän aiheuttamasta ahdistuksesta, jota usein kutsutaan kehodysforiaksi. Kehodysforian lievittämiseksi ihminen saattaa toivoa kehoon kohdistuvia sukupuolenkorjaushoitoja. (Kärnä 2017, viitattu 14.1.2020.)

Suomessa havahduttiin sukupuolen moninaisuuteen vasta 2000-luvulla tai ainakin löydettiin kieli sille, mutta itse ilmiö on kuitenkin yhtä vanha kuin ihmiskuntakin. Eriksson viittaa esimerkkeihin muunsukupuolisuudesta muualla maailmassa ja artikkelissa käy ilmi, että viitteitä on olemassa jo 100-luvun Kama Sutrasta. Kyseinen esimerkki on Etelä-Aasian hijra -termistä, jolle ei ole suoraa käännöstä, sillä termiin liittyy painava historiallinen ja kulttuurillinen merkitys. Kyseessä on eräänlainen muunsukupuolisuus, kolmas sukupuoli, jolla on myös valtion tunnustus passeissa ja muissa virallisissa dokumenteissa. Termillä viitataan muun muassa Intiassa, Pakistanissa ja Bangladeshissa asuviin transsukupuolisiin. Vastaavia kolmansia sukupuolia on lukemattomia ja eniten niitä löytyy Afrikasta ja Etelä-Aasiasta. Eriksson toteaa, että muunsukupuolisuus ei ole mikään moderni keksintö tai ”milleniaalien uudislässytystä”, 90-luvulla ei vain ollut kielellisiä työkaluja oman identiteetin löytämiseen. (Eriksson 2017, viitattu 14.1.2020.)

Opinnäytetyön tuloksista voidaan todeta, että käsitteitä tulee tarkentaa ja tuoda enemmän yläkouluikäisten tietoisuuteen. Aiheena seksuaalisuuden monimuotoisuutta pitäisi tutkia lisää ja tehdä tutkimuksia niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Suurimmaksi osaksi sisäänottokriteerein hyväksytyjä tutkimuksia oli vain englanniksi ja ainoastaan yksi hyväksytty tutkimus oli suomesta. Kotimaisia tutkimuksia olisi siis hyvä saada aiheesta enemmän. Ymmärrettävästi tutkimuksia löytyy vähän, sillä käsitteenä seksuaalisuuden monimuotoisuus on uusi. Se on kuitenkin tänä päivänä noussut enemmän pinnalle, sillä asioita ja mielipiteitä tuodaan esille ja uusia näkökulmia muodostuu koko ajan. Kuitenkin käsitteitä tulisi selventää enemmän ja tuoda niitä ihmisten tietoisuuteen tutkimuksien valossa, jotta voitaisiin välttyä väärinkäsityksiltä.

Tämän opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksen tutkimusprosessin voisi suorittaa uudelleen jatkotutkimuksena esimerkiksi viiden vuoden kuluttua, sillä tutkimuksia aiheesta olisi silloin todennäköisesti enemmän. Toinen jatkokehitysidea voisi olla tämän kirjallisuuskatsauksen sekä viisi vuotta myöhemmin tehdyn kirjallisuuskatsauksen tulosten vertaaminen toisiinsa.

LÄHTEET

Amnesty International. 2019. Seksuaalioikeudet. Viitattu 11.9.2019, https://www.amnesty.fi/tyomme/teemat/seksuaalioikeudet/?gclid=CjwKCAjwtuLrBRAIEi-wAVcZBmzzju_8qTlhyUueOaS56XUgjGAdiVRXYGlcJZQcSVXg7BeFHf1FdBoCI7cQAvD_BwE

Cacciatore, S. Ingman-Friberg, S. 2019. WHO:n standardit Euroopassa. Väestöliitto. Viitattu 11.9.2019, https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/standardit/)

Digma, avoin yhteisöllinen oppimisympäristö. 2013. Seksuaalisuuden historiaa ja sanasto. Seksologian peruskäsitteitä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.9.2019, <https://moodle.amk.fi/mod/page/view.php?id=629>

Eriksson, P. 2017. Ei pelkkä mies tai nainen: Suomi saisi ottaa muunsukupuolisuudesta oppia maailmalta. Viitattu 14.1.2020, <https://www.fingo.fi/ajankohtaista/vieraskolumnit/ei-pelkka-mies-tai-nainen-suomi-saisi-ottaa-muunsukupuolisuudesta>.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. Painos. Helsinki: Tammi.

Kangasniemi, M. 2013. Kuvailtava kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25. 291-301.

Katainen, R. 2020. Seksuaalinen hyvinvointi. Viitattu 24.4.2020, <https://riinakatainen.fi/seksuaalisuus/>.

Kontula, O. 2013. Sukupolvet ja seksuaalisuuteen liittyvät arvot suomessa. Viitattu 24.4.2020, https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3a0a0206ad1fae5ed34b2f4ec2bd3c0b/1587722592/application/pdf/2307358/Tyopaperi%203_Kontula.pdf.

Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2015. Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Grano Oy.

Kuusela, M. 2016. Kasvatustieteen pro-gradu -tutkielma: Koulu ja seksuaalikasvatus sateenkaaren väreissä. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 8.4.2020, <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/48950/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201602261711.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kärnä, T. 2017. Muunsukupuolisuus. Viitattu 14.1.2020, https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk01196.

Leppänen, M. 2019. Mies, nainen ja moninainen – Saksa hyväksyy intersukupuolisille kolmannen sukupuolen. Viitattu 20.12.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-10577794>.

Macintyre, A., Montero Vega, A. & Sagbakken, M. 2015. "Sexuality? A million things come to mind": reflections on gender and sexuality by Chilean adolescents. Reproductive Health Matters. Vol 23. Viitattu 13.11.2019, <https://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=e331d61c-342f-4ff5-aebc-ffe78aac7f1f%40sessionmgr101&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=111893141&db=afh>.

Mielenterveystalo. 2020. Tietoa seksuaalisuudesta. Seksuaalisuuden termejä. Viitattu 24.4.2020, https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/seksuaalisuuden_oma-hoito/Pages/tietoa_seksuaalisuudesta.aspx.

Mieli 2020. Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä. Viitattu 24.4.2020, <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/ihmisuhteet/seksuaalisuus-osa-ihmisyytta>.

Nuortennetti 2018. Seksuaalinen suuntautuminen. Viitattu 19.11.2018, <https://www.nuortennetti.fi/seksuaalisuus/seksuaalinen-suuntautuminen/>.

Pastor, Z., Weiss, P. & Sigmundova, D. 2017. Trends in sexual behaviour in Czech schoolchildren between 2002-2014. Cent Eur J Public Health. Jul; 25 (Suppl 1). Viitattu 13.11.2019, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28752752>.

RFSU 2020. Seksuaalisuus elämän eri vaiheissa. Viitattu 24.4.2020, <https://www.rfsu.com/fi/seksuaalisuus-elaman-eri-vaiheissa/>.

Salerno, A., Tosto, M. & Samson D, A. 2015. Adolescent Sexual and Emotional Development: The Role of Romantic Relationships. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. Volume 174. Viitattu 13.11.2019, <https://www-sciencedirect-com.ezp.oamk.fi:2047/science/article/pii/S187704281500765X>.

Santalahti, T. 2017. Sukupuolen moninaisuus ja seksuaalinen suuntautuneisuus. Viitattu 19.11.2018, <https://www.koulunerveyskirjasto.fi/aihe/seksi/seksuaalisuuden-monimuotoisuus>.

Seta ry 2018a. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 7.11.2018, <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>.

Seta ry 2018b. Kolmas sukupuolimerkintä tukee itsemäärittelyoikeutta. Viitattu 14.1.2020, <https://seta.fi/2018/11/05/kolmas-sukupuolimerkinta-tukee-itsemaarittelyoikeutta/>.

Stolt, M., Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto.

Suvivuo, P. 2011. The ability of adolescent girls to exert control over sexually-charged situations: a narrative study for the promotion of sexual health. University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences. Viitattu 13.11.2019, <https://www.finna.fi/Record/oula.1128207>

TENK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 20.12.2018, https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

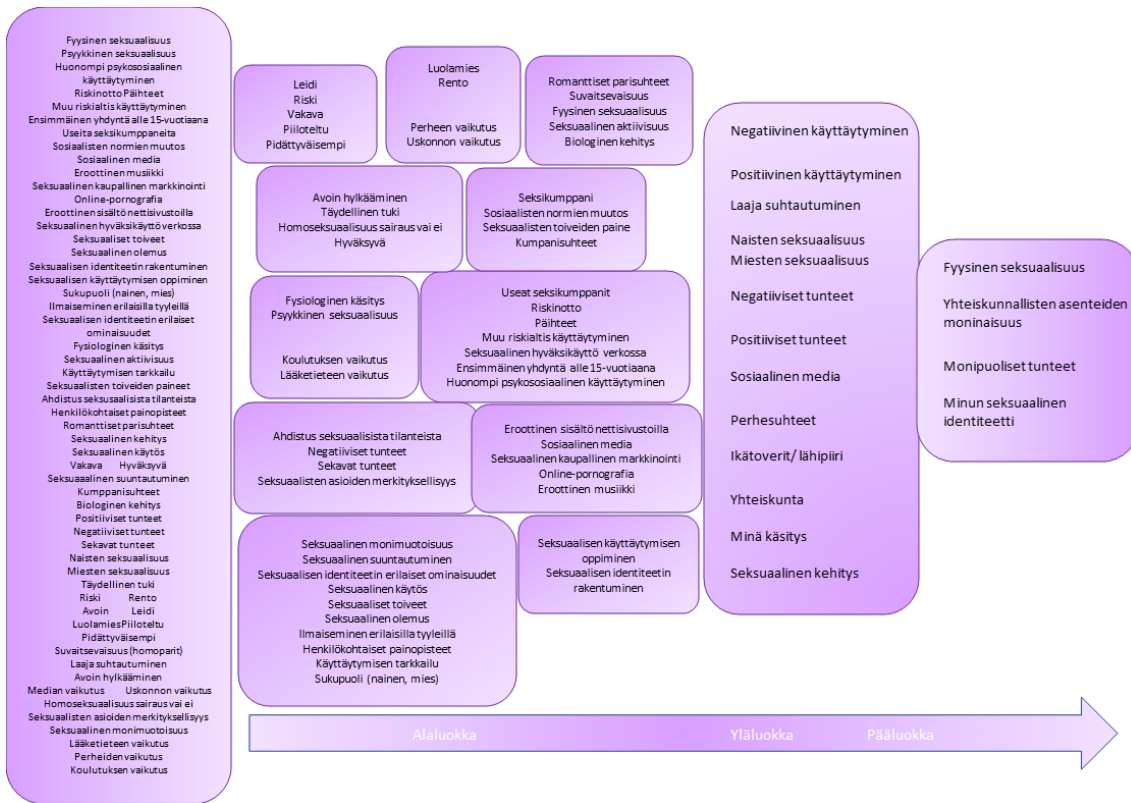
THL 2018a. Sukupuoli-identiteetti. Viitattu 19.11.2018, <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuoli-identiteetti>.

THL 2018b. Seksuaalinen suuntautuminen. Viitattu 19.11.2018, <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/seksuaalinen-suuntautuminen>.

Tuomi, J. & Sarajarvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11.uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Viitala, J. 2016. Seksuaalisen suuntautumisen selittää biologia. Viitattu 19.11.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-9343229>.

Väestöliitto. 2019. Nuoret. Seksi. Seksuaalioikeudet. Viitattu 11.9.2019, <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/>.

Pääluokka 1: Fyysinen seksuaalisuus

Yläluokka	Alaluokka
Negatiivinen käyttäytyminen	Useat seksikumppanit Riskinotto Päihteet Muu riskialtis käyttäytyminen Seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa Ensimmäinen yhdyntä alle 15-vuotiaana Huonompi psykososiaalinen käyttäytyminen
Positiivinen käyttäytyminen	Romanttiset parisuhteet Suvaitsevaisuus

Pääluokka 2: yhteiskunnallisten asenteiden moninaisuus

Yläluokka	Alaluokka
Laaja suhtautuminen	Avoin hylkääminen Täydellinen tuki Homoseksuaalisuus sairaus vai ei Hyväksyvä
Naisten seksuaalisuus	Leidi Riski Vakava Piiloteltu Pidättyväisempi
Miesten seksuaalisuus	Luolamies Rento

Pääluokka 3: monipuoliset tunteet

Yläluokka	Alaluokka
Negatiiviset tunteet	Ahdistus seksuaalisista tilanteista Sekavat tunteet Negatiiviset tunteet Seksuaalisten asioiden merkityksellisyys
Positiiviset tunteet	Fysiologinen käsitys Psyykinen seksuaalisuus

Pääluokka 4: Minun seksuaalinen identiteetti

Yläluokka	Alaluokka
Sosiaalinen media	Eroottinen sisältö nettisivustoilla Sosiaalinen media Seksuaalinen kaupallinen markkinointi Online-pornografia Eroottinen musiikki
Perhesuhteet	Perheen vaikutus Uskonnon vaikutus
Ikätoverit ja muu lähipiiri	Seksikumppani

	Sosiaalisten normien muutos Seksuaalisten toiveiden paine Kumppanisuhteet
Yhteiskunta	Koulutuksen vaikutus Lääketieteen vaikutus
Minä käsitys	Seksuaalinen monimuotoisuus Seksuaalinen suuntautuminen Seksuaali-identiteetin erilaiset ominaisuudet Seksuaalinen käytös Seksuaaliset toiveet Seksuaalinen olemus Ilmaiseminen erilaisilla tyyleillä Henkilökohtaiset painopisteet Käyttäytymisen tarkkailu Sukupuoli (nainen, mies) Biologinen kehitys
Seksuaalinen kehitys	Seksuaalisen käyttäytymisen oppiminen Seksuaalisen identiteetin rakentuminen

<i>Syys-lokakuu 2018</i>	Opinnäytetyön aiheen valitseminen ja tiedonhaku
<i>Marras-joulukuu 2018</i>	Suunnitelman laatiminen
<i>Kevät 2019</i>	Hakujen toteutus ja analysointi Toimintapäivän toteutus
<i>Syksy 2019</i>	Raportointi
<i>Kevät 2020</i>	Valmiin opinnäytetyön esittäminen

OPINNÄYTETYÖN KUSTANNUSARVIO

LIITE 4

<i>Opettajat</i>	30 euroa/h	9h x2	540 euroa
<i>Opiskelijat</i>	10 euroa/h	405h x2	8100 euroa
<i>Matkat</i>	0,42 euroa/km	30km x2	25,2 euroa
<i>Materiaalien tulostus</i>	0,28 euroa/paperi	150	42 euroa
<i>Aineiston hankinta</i>	200 euroa		200 euroa
<i>Yhteiskulut</i>			8907,2 euroa